

Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra

Gretos Adomonytės

V kurso, taikomosios jurisprudencijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

**LIETUVOS STEIGIAMASIS SEIMAS KAIP STEIGIAMOSIOS IR
ĮSTEIGTOSIOS VALDŽIOS INSTITUCIJA**

**THE LITHUANIAN CONSTITUENT SEIMAS AS A
CONSTITUENT AND ESTABLISHED INSTITUTION OF
GOVERNMENT**

Vadovas: Prof. dr. (hp) Jevgenij Machovenko

Recenzentas: Prof. dr. Vaidotas Vaičaitis

Vilnius

2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Darbe aptariamas 1917 – 1922 m. laikotarpis, kuris simbolizuoja Lietuvos demokratinio politinio režimo kelią. Šiuo laikotarpiu padėti tiek tautos, kaip aukščiausio ir vienintelio absoliutaus valdžios šaltinio pagrindai, tiek Seimo – tautos įgaliotos teisinės institucijos pamatai. Pateikiama steigiamosios ir įsteigtosios valdžios skyrimo aspektai. Pagal pateiktus aspektus nagrinėjamas Steigiamojo Seimo dvilypumas. Aptariami svarbiausi konstitucinės reikšmės aktai - 1920 m. gegužės 15 d. rezoliucija, konstatavusi nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo faktą, 1922 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos Valstybės Konstitucija, įtvirtinusi tautos ir valdžios pamatus.

Pagrindiniai žodžiai: steigiamoji valdžia, įsteigtoji valdžia, Lietuvos Valstybės Taryba, Steigiamasis Seimas, Konstitucija.

The article analyzes the interwar period of Lithuania, the activities of the Council of Lithuania, its duality, and its influence on the Constituent Parliament. The most important attention is paid to the activities of the Constituent Parliament, the work done. The problems faced by the government at that time, the formation of the foundations of the state are discussed. Documents adopted by the Council of Lithuania and the Constituent Parliament are also discussed: Temporary Foundation Laws of the Constitution of the State of Lithuania, Act of February 16, Provisional Constitution and others.

Keywords: Lithuanian State Council, Constituent Parliament, Constitution, constituent authority, established authority.

TURINYS

IŽANGA.....	4
1. Steigiamosios ir įsteigtosios valdžios sampratos	6
2. 1917 m. Vilniaus konferencija.....	9
2.1. Lietuvos Taryba	11
2.2. Lietuvos Taryba – laikinoji valdžia	16
3. Rinkimai į Steigiamąjį Seimą	18
3.1. Politinės partijos dalyvavusios rinkimuose	21
3.2. 1920 m. gegužės 15 d. rezoliucija	23
3.3. Steigiamojo Seimo darbas	25
4. 1920 m. Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija	29
4.1. Konstitucijos kilmės ištakos	30
4.2. 1922 m. Konstitucijos rengimas ir apibrėžtos nuostatos	32
IŠVADOS	37
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	38
SANTRAUKA.....	42
SUMMARY.....	43

ĮŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas: Iki XX a. buvusi užimta kitų valstybių Lietuva nebuvo suformavusi politinių pagrindų, tad noras kurti sava valstybę paskatino Lietuvos Tarybos atsiradimą, kuri nuveiktais darbais formavo pagrindus pirmajam demokratiniais rinkimais išrinktam Steigiamajam Seimui. Th. Hobbes yra pasakęs: „valstybė nėra asmuo ir ką nors daryti gali tik per savo atstovą (t. y. suvereną), todėl suverenas yra vienintelis įstatymų leidėjas“ (T. Hobbes p. 267). Steigiamąjį Seimą svarbu detaliau aptarti, nes tai institucija, kuri pirmoji formaliai įteisino nepriklausomą, laisvą Lietuvos valstybę, jos valdymo formą, išleido nuolatinę Konstituciją ir kt. Tuometiniai suformuoti teisiniai pagrindai yra itin reikšmingi visai Lietuvos politinei raidai, nes dabartinė Lietuvos politinė sistema sukurta atsižvelgiant į tuometinę Lietuvos politinę sistemą, jos trūkumus, ypatumus.

Tikslas: Atskleisti Steigiamojo Seimo dvilypumą, jo veiklą kaip paprasto bei steigiamo seimo.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti steigiamosios ir įsteigtosios valdžios sampratas, jas palyginti;
2. Pateikti bei aptarti Vilniaus konferencijos ir Lietuvos Tarybos indėlį Steigiamojo Seimo atsiradimui;
3. Išskirti Steigiamojo Seimo sudėtį, keliamus tikslus;
4. Aptarti Steigiamojo Seimo veikimą kaip paprasto seimo ir steigiamojo;
5. Aptarti tuo metu galiojusias Laikinasias Lietuvos Valstybės konstitucijas bei išskirti esminius bruožus 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos.

Objektas: Darbe analizuojamas 1917 – 1922 m. Lietuvos laikotarpis, kurio metu formuojami valstybės pamatai, vertybės. Viena iš pagrindinių valdžios institucijų, kuri formavo bei įtvirtino valstybės pagrindus buvo Steigiamasis Seimas. Rašto darbe aptariama šios institucijos sudėtis, veikimas, atlikti darbai.

Tyrimo metodai: Atliekant darbą naudotasi lingvistiniu, istoriniu, lyginamuoju, sisteminiu metodais. Sisteminis naudojamas aiškinant sąvokų dviprasmiškumą, skirtumus. Lingvistinis metodas pasitelkiamas aiškinant sąvokų turinį. Istorinis metodas naudojamas tuometinių priimtų aktų tikslui atkleisti t. y. analizuojama priimtų dokumentų atsiradimo istorija. Lyginamuoju metodu lyginama institucijų veikla, tuometinių priimtų

aktų turinys. Šis metodas padėjo išvelgti skirtumus tarp anksčiau priimtų dokumentų bei kaip keitėsi turinys vėlesniuose priimtuose dokumentuose.

Darbo originalumas: Steigiamoji ir įsteigtoji valdžia yra sąvokos atspindinčios skirtingą valdžios prigimtį. Šių žodžių sampratos, kas yra valstybė, iš ko kyla valdžia, suverenitetas yra nagrinėti autorių: A. Esmeino, M. Romerio ir kt. Taip pat yra Dariaus Butvilavičiaus magistro darbas „Steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinė skirtis“. Apie Lietuvos Steigiamąjį Seimą, kuris veikė bei pasižymėjo tiek steigiamosios, tiek įsteigtosios valdžios pagrindu yra tik profesoriaus J. Machovenko darbas „Lietuvos Valstybės Taryba ir Steigiamasis Seimas kaip steigiamosios ir įsteigtosios valdžios institucijos“. Tačiau ši institucija, pasižymėjusi išskirtinumu Lietuvos politinėje istorijoje, reikalauja išsamesnio jos aptarimo, nagrinėjimo.

Svarbiausi šaltiniai: Atskleidžiant darbo temą daugiausiai remtasi J. Machovenko straipsniais „Lietuvos Valstybės Taryba ir Steigiamasis Seimas kaip steigiamosios ir įsteigtosios valdžios institucijos“ ir 1918 m. lapkričio 2 d. ir 1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos konstituciniai aktai – dvi atskiros konstitucijos ar dvi to paties konstitucinio akto redakcijos“, kurie padėjo apžvelgti institucijų veiklą bei priimtus dokumentus teisiniu aspektu. J. Švobos „Seiminė ir prezidentinė Lietuva“ ir V. Daugirdaitė – Sruogienė „Lietuvos Steigiamasis Seimas“ knygomis, kurios padėjo išanalizuoti istorinius įvykius bei priežastis, lėmusias juos. M. Romerio darbai padėjo atskleisti steigiamąją galią, Konstitucijos viršenybę. M. Maksimaičio straipsniai padėjo geriau suprasti Steigiamojo Seimo darbą, priežastis įtakojusias veiksmus, priimtus dokumentus.

1. Steigiamosios ir įsteigtosios valdžios sampratos

Valstybė – teisinis tautos įsameninimas. Tokį teiginį pateikia XIX a. prancūzų teisininkas Adhemaras Esmeinas. Pati tauta kyla iš žmonių bendruomenėje atsirandančios galios, kuri pranoksta atskirų individų valias arba kitaip tariant galia, neturinti aukštesnės už save, yra vadinama suverenitetu. Valstybės gyvavimas priklauso nuo tautos gyvavimo, kadangi valstybė įsamenina tautą (Esmein, 1932, p. 1 – 3). Kitaip tariant, valstybės forma, žmonės, turintys suverenitetą, laikui bėgant gali keistis, tačiau valstybės esmė nekinta, nors gyvosios kartos keičiasi. Tauta yra nuolat gyvuojanti žmonių bendruomenė, kurią jungia ne tik bendra kilmė, kalba, žemė, istorija, kultūra, tačiau tauta yra valdžios pradmuo. Tauta yra valstybės kūrėja, vienintelė suvereniteto turėtoja. Suverenitetą A. Esmeinas skiria dvejopai: 1) vidaus suverenitetas – valstybės teisė įsakinėti ne tik piliečiams, tačiau visiems, kurie gyvena tos valstybės teritorijoje, ir 2) išorinis suverenitetas – teisė atstovauti ir priimti prievoles tautai santykių su kitomis tautomis srityje (Beinoravičius, et al., 2016, p. 98).

Visgi žvelgiant į senesnius laikus, teiginio, kad tauta yra valstybės kūrėja, nebuvo. Valstybę kūrė valdovai. Toks teiginys ne tik klaidingas, tačiau ir užgožiantis tautos svarbą, jos interesus. XIX a. pabaigoje įvykus Didžiajai Prancūzų revoliucijai pradėjo griūti valdovo autoritetas, kurį pakeitė tautos autoritetas. Keitėsi žmonių mąstymas, kuris tapo grindžiamas tautos bendryste, valstybės formavimu, valstybės valdymo klausimų sprendimu atsižvelgiant į visuomenės nuomonę. Tauta tapo vieninteliu suverenu, kuris įgavo galią kurti, formuoti valstybę ir tapti jos šeimininku, o įsteigtoji valdžia – apibrėžtuose teisiniuose rėmuose veikiančia, tautos suteiktus įgaliojimus vykdančia tarnautoja. Įsteigtoji valdžia gali būti keičiama tautos valia, atsižvelgiant į tai, kad valdžia savo funkcijas atlieka netinkamai. Tačiau teiginys, kad tauta yra kaip vienintelis suverenas, vis dar lieka gyvuojanti problema. Tai pasireiškia dažnai paviršutinišku tautos požiūriu, neigiama kritika ir atsainiu dalyvavimu valstybės formavime (pavyzdžiui, dalies visuomenės nedalyvavimas rinkimų balsavimuose), taip pat valdžios narių platinama klaidinga nuomonė apie valstybės institucijas, jų funkcijas, tarpusavio veiklą. Pagal pateiktus teiginius, matyti, kad vis dar lieka opi problema valstybės kūrime, formavime koreliuojant valdžios institucijoms ir tautai.

Svarbiausiu valstybės bei tautos įstatymu laikoma Konstitucija. Tai aukščiausią galią turintis įstatymas, kuriame apibrėžta valstybės santvarka, įtvirtintos piliečių teisės ir pareigos, apibrėžtos įsteigtosios valdžios galios. Toliau kalbant apie Konstituciją, svarbu apibrėžti steigiamąją bei įsteigtąją valdžias, nes pastarasis teisinis aktas yra steigiamosios valdžios tikslas ir įsteigtosios valdžios darbas.

Iš pirmo žvilgsnio sąvokos “steigiamoji valdžia” ir “įsteigtoji valdžia” atrodo tapačios arba labai panašios, tačiau jos apibrėžia skirtingus reiškinius, kuriuos svarbu suprasti bei tinkamai atriboti. Steigiamoji valdžia, kaip minėta, kyla iš tautos. Tauta yra pradmuo valstybėje atsirandančios valdžios bei išraiška aukščiausios politinės galios, kurią vadiname steigiamąja valdžia. Tautos idėjų, valios atspindys yra Konstitucija. Šį įstatymą galime laikyti tautos suverenumo elementu, išraiška tautos politinės galios arba kitaip tariant savo prigimtimi konstitucija yra politiškai organizuotos visuomenės sutartis. Konstitucija apibrėžia valstybės santvarką, visuomenės ir įsteigtosios valdžios santykių taisykles, valstybės institucijų tarpusavio santykių principus, įtvirtina svarbiausias žmogaus teises ir laisves. Šiuo metu galiojančios demokratinės konstitucijos yra grindžiamos idėjomis, kad vienintelis suverenas valstybėje yra pilietinė tauta, o konstitucija yra aukščiausios galios teisės aktas, iš tautos suvereniteto kylančios steigiamosios galios kūrinys (Beinoravičius, et al, 2017, p. 15).

Šis įstatymas, tai aukščiausios teisinės galios teisės aktas, kuriam kiti įstatymai negali prieštarauti. Konstitucijos forma ir turinys yra vientisas. Turėdama konkrečią formą konstitucija įtvirtina svarbiausius valstybės principus, jos vertybes, leidžia atskirti aukščiausiąją bei ordinarinę teisę, apibrėžia priemones, kurios užtikrina įstatymo stabilumą, procesų tvarką, kurie leistų keisti konstitucines nuostatas. Valstybių, kurių valdymo forma yra demokratija, konstitucijose apibrėžiama, jog tik tauta turi steigiamosios valdžios galią, o įsteigtoji valdžia turi įgyvendinti tautos valią, reiškiamą referendumuose, rinkimuose ar kitomis konstitucinėmis formomis (Butvilavičius, 2009, p. 90). Tokios specialios procedūros normų keitimui yra būtinos, kadangi kalbame apie svarbiausią šalies įstatymą, kuriame įtvirtintos pamatinės normos, todėl svarbu, kad tauta balsais išsakytų savo nuomonę.

Remiantis profesoriumi Mykolu Romeriu išskiriami trys principai, sudarantys klasikinę valdžios konstrukciją: a) steigiamosios ir įsteigtosios valdžios klasifikacija, b) rašytoji konstitucija, c) įsteigtosios valdžios funkcinis suskirstymas. Steigiamoji galia yra svarbiausia, kadangi ji kuria valstybę ir nustato jos konstituciją. Tokia galia yra suvereni, nes ji veikia, kuomet dar nieko nėra ir reikia viską sukurti iš pagrindų. Todėl steigiamoji galia pasižymi laisvu kūrybiškumu, kylančiu iš tautos valios. Tačiau valiai įgyvendinti reikalinga institucija, kuri suteiktų teisinę formą tautos interesams.

Įkurtai valstybei ir nustatytai konstitucijai pradėjus veikti, steigiamoji galia praranda savo veikimo principą, nes yra atlikusi kūrybinį darbą. Valdžia, kuri ima veikti po jos yra nuolatinė arba kitaip vadinama įsteigtąja valdžia. Ši valdžia nebėra suvereni, nes steigimo akte apibrėžta, kad sudaroma ir gali veikti tik taip, kaip nustatė steigimo aktas.

Profesorius Mykolas Romeris apibūdindamas suvereninę steigiamąją galią pažymėjo, kad šioje galioje taip pat yra ir ardomoji galia, kuri galinti ir steigti, ir ardyti, ir reformuoti (Romeris, 1995, p. 175 – 176).

Samprata apie pagrindinį įstatymą atsirado tik XVI a., nors užuomazgų apie konstituciškai apribotą viršenybę jau būta Aristotelio mokymuose, kuris darė takoskyra tarp pagrindinių įstatymų ir paprastų (Butvilavičius, 2009, p. 87). XVI a. pagrindinis įstatymas apibrėžiamas kaip aukščiausia teisinė galia – *lex fundamentalis*, kuriai turi paklusti ir kuri varžo net karaliaus valdžią t. y. savo nuožiūra valdovas šio įstatymo keisti negali. XVI a. prancūzų teisininkas Charles'is Loyseau pabrėžia, kad pagrindinis valstybės įstatymas taip pat nustato ir karališkajai valdžiai valdymo ribas. Prancūzų Didžiosios revoliucijos dalyvis Emmanuelis – Joseph Sieyeso vienas pirmųjų pradėjo formuoti teoriją apie steigiamąją galią. Viena iš savo veikalų jis rašo, kad „Neįmanoma įkurti tam tikram tikslui organizmo, nesuteikus jam tam tikros organizacijos. Ji ir yra šio organizmo konstitucija“. Taip pat autorius dokumente mini, kad šis organizmas be pamatinio teisinio akto negalėtų klestėti ir kiekviena vyriausybė privalo turėti savo konstituciją. Įstatymų leidžiamoji galia arba bendrosios valios vykdymas, atliekama per atstovus, kuriems tauta suteikė teisę jai atstovauti apibrėžtose ribose. E. Joseph Sieyeso taip pat iškėlė klausimą kaip ir kokiais būdais konstitucija yra sukuriama ir pritaikoma tautai. Pabrėžtina, kad tauta yra valstybės šaltinis, visa ko pradžia, o valdžia atstovauja teisėtą tautos valią. Autorius tautą įvardija kaip įstatymą, prieš kurį nieko nėra aukščiau, išskyrus gamtos teisę. „Konstitucija yra ne įsteigtosios („*pouvoir constitué*“), bet steigiamosios („*pouvoir constituant*“) galios vaisius“ (Romeris, 1995, P. 189 – 190). Plačiau komentuojant šią teoriją galima remtis J. Hatschecko išvalgomis: a) tauta turi steigiamąją galią, kuri skiriasi nuo konstitucijos įsteigtų galių; b) konstitucinėmis ribomis neįmanoma ir negalima apibrėžti steigiamosios tautos galios, nes tokia galia yra tautos įgimtoji teisė; c) tautos valią vykdantieji jos atstovai nėra suvaržyti instrukcijų; d) tautos išrinktiesiems, turintiems steigiamąją galią, yra draudžiama tai, kas yra priskirta paprastas funkcijas atliekančiai valstybės galiai (Romeris, 1995, p. 190 – 191).

Taigi remiantis tuo, kas pasakyta, galima teigti, kad tauta (pilietinė) yra valstybės kūrėja bei absoliučios valdžios valstybėje turėtoja. Vienintelės tautos valdžia yra suvereni ir vienintelė, valstybėje turinti aukščiausią galią. Tautos suverenitetas pereina į steigiamąją valdžią. Pašalinus steigiamąją tautos galią, tautos suverenija nebūtų galima laikyti.

2. 1917 m. Vilniaus konferencija

XIX a. sustiprėjo aktyvus lietuvių tautinis atgimimas. Jis buvo pastebimas tiek politiniame, tiek kultūriniame gyvenime. Tuometinė šalies padėtis lėmė, kad lietuviai turėjo kovoti už tokias tautos teises kaip: gimtoji kalba, tautinės mokyklos, katalikų tikėjimo išpažinimas ir kt. Tai paskatino slaptų kultūrinių, švietėjiškų organizacijų kūrimąsi. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui Lietuvos valstybė priklausė Rusijos imperijai. Pasikeitus karo aplinkybėms šalies valdymas atiteko Vokietijai (Blažytė – Baužienė et al., 2009, p. 39). Dėl tokių priežasčių įgyvendinti tautos politinius siekius buvo ne tik sunku, tačiau ir neįmanoma. Visgi galimybė atsirado. Vokietijai vis dažniau patiriant karines nesėkmes, o Antantės valstybėms susijungus, okupantai norėdami išlaikyti Lietuvos pavaldumą buvo priversti imtis diplomatinių priemonių. Akcentuodami tautų apsisprendimo principą, vokiečiai siekė, jog Lietuva sutiktų su jų keliamais reikalavimais, kurie lemsiantys tolimesnį lietuvių priklausymą Vokietijos imperijai. Vokiečių okupuotose teritorijose buvo sudarytos tarybos, kurios turėjo atspindėti savarankišką valstybių apsisprendimą prisijungti prie Imperijos (Blažytė – Baužienė et al., 2013 p. 73).

Lietuvių politikai turėjo priešingą nuomonę dėl prisijungimo prie Vokietijos Imperijos. Tai buvo viena iš esminių priežasčių lėmusių siekti Lietuvos nepriklausomybės. Suaktyvėjo šalpos organizacijų kūrimasis, kurių tikslas buvo padėti nuo karo nukentėjusiems lietuviams. Jose dalyvavę žmonės ne tik teikė humanitarinę pagalbą, tačiau ir kėlė politinius tikslus. Viena pagrindinių labdaros organizacijų buvo Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti. Ši bendruomenė globojo našlaičius, rūpinosi švietimu, medicinine pagalba, steigė labdaringas valgyklas, prieglaudas. Jos veikla tapo svarbi prisidedant prie tautinio sąmoningumo, pilietinių vertybių kėlimo. Taip pat ši draugija pasisakė už lietuvių atstovybės sukūrimą, kas lėmė idėją sušaukti Lietuvių konferenciją Vilniuje. Besitęsiantis Pirmasis pasaulinis karas alino kariaujančias šalis. Tokios priežastys lėmė palankias aplinkybes lietuviams kalbėtis su Vokietijos karine valdžia esančia Lietuvoje. Svarbu paminėti, kad vokiečiai rodė palankumą lenkams, o tai kėlė susirūpinimą lietuviams, kas paskatino 1915 m. vykdomojo komiteto sudarymą. Šis komitetas 1916 m. vokiečių valdžiai pateikė nepriklausomybės siekius. Tais pačiais metais birželio mėnesį Loanos lietuvių konferencijoje buvo perskaityta deklaracija, kurioje iškeltas visiškos ir neapibrėžtos Lietuvos nepriklausomybės reikalavimas (Švoba, 1990, p. 45).

1917 m. rugpjūčio 1 – 4 d. gavus vokiečių okupacinės valdžios leidimą sušaukti lietuvių konferenciją, buvo sutarta sudaryti šiam tikslui organizacinį komitetą (Švoba,

1990, p. 45). Komitetą sudarė Vilniuje likę įtakingiausi lietuvių veikėjai bei pakviesti apskričių atstovai. Pabrėžtina, kad komitetas sudarė konferencijos darbotvarkę, aptarė Lietuvos Tarybos klausimą bei parengė Lietuvių konferencijos rezoliucijos projektą. Tačiau dar prieš prasidedant komiteto posėdžiams vokiečiai pažymėjo, kad be glaudžių ryšių su Vokietija „Anschulss an Deutschland“, tolimesnės eigos negali būti t. y. lietuviams nesutikus jungtis su Vokietija, pastarieji Lietuvos teritoriją išskaidys savanaudiškai, neatsižvelgdami į tautinius lietuvių siekius. Organizacinis komitetas reaguodamas į tokius vokiečių teiginius sutiko pažymėti tik galimus abiejų tautų ryšius. Toks sprendimas sukėlė diskusijas. Tačiau šis kompromisas buvo pateiktas kaip sąlyga, konferencijai sušaukti, todėl dauguma komiteto narių jam pritarė. Vis dėlto, tuometiniu okupantu reikalavimo, kad Lietuva būtų sujungta glaustais ryšiais su Vokietija, nebuvo galima ignoruoti, todėl nutarta laukti karo pabaigos, kuri lietuviams suteiktų palankesnes politines sąlygas siekti nepriklausomos valstybės atkūrimo.

Vokiečiai rinkimų organizuoti neleido, todėl komitetas iškėlė sąlygą, jog konferencijoje gali dalyvauti tik lietuviai arba Lietuvos piliečiai, kurie savo darbais žinomi ir yra pasižymėję tautos gerovei. Organizacinio komiteto nariai pasiskirstė apskritimis bei pristatė kandidatus Vykdomajam biurui. Vykdomasis biuras sudarė konferencijos narių sąrašus. 33 apskritims buvo skirta po maždaug 3 – 5 asmenis. Renkant narius buvo kreipiamas dėmesys, kad konferencijoje dalyvautų skirtingų luomų, partijų atstovai. Į konferenciją buvo pakviesti 264 asmenys, iš kurių atvyko 222 (Švoba, 1990, p. 46).

Konferencija vyko nuo rugsėjo 18 iki 22 d. Renginyje numatyti svarstyti tokie klausimai kaip: santykiai su Vokietija ir kitomis šalimis, tolimesnė politinė Lietuvos ateitis. Dalyviai vedami stiprių tautinių idėjų siekio rezoliuciją priėmė vienbalsiai, kurioje akcentuojama Konstitucija ir ją turintis parengti Steigiamasis Seimas. Politinė rezoliucija dėl nepriklausomos Lietuvos valstybės ir šios idėjos antroji dalis, kurioje išdėstomas santykis su Vokietija, sukėlė diskusijas, tačiau tai nesutrukdė jos priimti vienbalsiai. Šiame politiniame sambūryje buvo priimta keletas svarbių nutarimų. Esminiu siekiu išliko sukurti nepriklausomą Lietuvos valstybę, o tam tikslui pasiekti numatyta sušaukti Steigiamąjį Seimą, kuris būtų išrinktas demokratiiniu būdu Lietuvos gyventojų. Taip pat numatytos tautinių mažumų kultūrinės teisės. Nutarimams įgyvendinti buvo išrinkta Lietuvos Taryba sudaryta iš 20 asmenų.

2.1. Lietuvos Taryba

Pirmasis Tarybos posėdis įvyko 1917 m. rugsėjo 24 d. Taryba buvo sudaryta iš įvairių sluoksnių atstovų tokių kaip teisininkai, kunigai, agronomai, bankininkai ir kt. Tokia įvairialypė sudėtis pasižymėjo plačiu politinių požiūrių spektru. Institucijai norint įgyti autoritetą buvo reikalingas tautinis pripažinimas, todėl vos tik pradėjusi savo veiklą Taryba ėmėsi veiksmų, stiprinančių įtaka bei įgaliojimus, tarp užsienio lietuvių. 1917 m. spalio mėnesį Stokholme įvyko lietuvių atstovų konferencija. Šio susirinkimo metu dalyviai pripažino Lietuvos Tarybą kaip aukščiausią teisėtą lietuvių tautos politinę instituciją, kuriai patikėta vadovauti Lietuvos valstybės atkūrimui (Blažytė – Baužienė, et al., 2009, 80).

1917 m. gruodžio 1 d. Lietuvos Taryba pasirašė pirmąją sutartį su Vokietija, kurios pasekme Taryba įgavo teisę skelbti Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, sudarydama keletą papildomų sutarčių su Vokietija. Toks žingsnis atrodė kaip laimėjimas, tačiau tuo pačiu ir priklausomybė nuo Vokietijos. Vis dėlto buvo rastas kompromisas, jog Vokietija pripažins Lietuvą iki taikos konferencijos, o klausimus dėl valstybės formos, sienų ir ryšių su Vokietija svarstys ir tvirtins Steigiamasis Seimas (Blažytė – Baužienė, et al., 2013, P. 81 - 82).

Tuometinė politinė situacija tarp Vokietijos ir Lietuvos rodo, jog vokiečiai leido ir norėjo, kad Taryba veiktų tik kaip patariamasis ir pagalbinis valdžios organas, tačiau pačios lietuvių politinės institucijos tokios veikimo ribos netenkino. Jos siekis buvo įgyti palankesnių reformų iš vokiečių valdančiųjų bei lankstesnių permainų valdymo srityje. Nepaisant to, svarbiausiu tikslu, pavestu Vilniaus konferencijoje, įpareigotai Lietuvos Tarybai išliko valstybės atkūrimas. Vokiečių ketinimai buvo priešingi t.y. prijungti Lietuvą prie Vokietijos, o pati lietuvių institucija laikyta patariamąja. Taigi apžvelgiant tokią situaciją, galima manyti, kad Tarybos egzistavimas ir darbas buvo labai keblus, kadangi Lietuvos valstybės atkūrimo lemtis priklausė ne tik nuo lietuvių ryžto, tačiau ir nuo vokiečių malonės.

1917 m. gruodžio 11 d. Taryba pasirašė nutarimą, kurio pirmoje dalyje skelbiama „Lietuvos valstybės atkūrimas su sostine Vilniumi ir jos atskyrimas nuo visų valstybinių ryšių, kurie kada nors yra buvę su kitomis tautomis“ (Gimžauskas. Vilnius, 2006, p. 254). Antroje dalyje prašoma vokiečių apsaugos, pagalbos ir pasisakoma už „amžiną, tvirtą Lietuvos valstybės sąjungą su Vokietijos valstybe“ (Eidintas, Lopata, 1991, p. 157). Šis nutarimas laikytinas žingsniu link sekančio svarbaus akto.

1918 vasario 16 d. susirinkusi Lietuvos Taryba visais balsais priėmė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą. „<...>Lietuvos Taryba, kaip vienintelė Lietuvių tautos

atstovybė, remdamos pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo mėn. 18 – 23 d. 1917 m., skelbia atstatanti nepriklausomą demokratinius pagrindais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.

Drauge Lietuvos Taryba pareiškia, kad Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalo galutinai nustatyti kiek galima greičiau sušauktas steigiamasis seimas, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas<...>“ (Lietuvos Aidas, 1918 m. vasario 19 d., nr. 22 (70)).

Visų pirma, Lietuva, kaip valstybė, neegzistavo, o Aktą skelbianči Lietuvos Taryba, kaip tautos atstovė, veikė neturinti tautos suteiktos steigiamosios galios ir nebuvo laikyta šalies parlamentu, bet pasisakė esanti „kaipo vienintelė lietuvių tautos atstovybė“. Tai netrukdo šio akto laikyti steigiamuoju, kadangi pabrėžiama: a) Lietuvą atstovauja vienintelė tautos atstovybė Taryba, b) ji skelbia atstatanti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Pagal tai kas pasakyta daroma išvada, kad aktas skelbia tai, ko anksčiau nebuvo, kas rodo akto bei pačios Tarybos steigiamąjį pobūdį. Akcentuotina, kad žodžiai „demokratiniais pagrindais“ reiškia įpareigojimą įstatymų leidėjams, jog šie būsimose Lietuvos konstitucijose įtvirtintų valstybę besiremiančią demokratinius pagrindais.

Minėtina, kad kuo greičiau turi būti sušauktas demokratiniu būdu išrinktas Steigiamasis Seimas valstybės santvarkai ir santykiams su kaimyninėmis valstybėmis nustatyti. Per demokratinius rinkimus Tautos išrinktas Seimas būsiantis jos įgaliotas veikti, turėsiantis teisę atlikti steigiamąsias funkcijas bei užbaigsiantis valstybės atkūrimo laikotarpį. Nepriklausomybės Akte minimo Steigiamojo Seimo sušaukimas rodo tolimesnių veiksmų seką t. y. valdymo formos, politinio režimo faktinį įtvirtinimą, nuolatinės konstitucijos priėmimą.

Vokietijos atsakas į aktą buvo neigiamas t. y. pranešė, kad Vokietijos vyriausybė negalinti sutikti su Lietuvos nepriklausomybe. Dėl šios priežasties Taryba privalėjo daryti išlygas vokiečiams, jog gautų bent formalų Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą (Švoba, 1990, p. 49). Profesorius Mykolas Romeris šį dokumentą įvardijo kaip „1918 m. vasario 16 d. aktas – tai Lietuvos renesanso kūrinys, jos artimiausios praeities kondensuotas žodis ir jos ateities titulas“ (Akmenytė – Ruzgienė, Mačiukas, 2023).

1918 m. liepos 11 d. Lietuva paskelbta monarchija, o Vokietijos hercogas Vilhelmas von Urachas išrinktas karaliumi Mindaugu II. Toks Tarybos veiksmas ne tik pažeidė Vilniaus konferencijos nutarimus bei Nepriklausomybės Aktą, tačiau ir uzurpavo Steigiamojo Seimo galias. Priežastys lėmusios Lietuvos paskelbimą monarchija buvo tiek išorinės, tiek vidinės. Išorinės: okupantų noras perleisti Lietuvą Prūsijai; sąjunginių

Vokietijos valstybių nenoras, kad įsigalėtų nei Prūsija, nei Saksonija; Pietų Vokietijos katalikų noras, kad Lietuva būtų valdoma monarcho kataliko, o ne jos prijungimas prie vienos iš valstybių; vokiečių politikų paramos svarba lietuviams. Vidinės: Taryba susidūrė su keblumais įgyvendinant Vilniaus konferencijos tautinių mažumų politiką; dvarininkai išreiškė palankumą konstitucinei monarchijai (Berne ir Lozanoje vykusios konferencijos, kurių metu vyko balsavimas); monarchijos siejimas su valstybingumo tradicija; derybų asocialumas dėl monarchinės valdžios Lietuvoje su Vokietija; siekis įgyti patvarios valstybės pamatus (Blažytė – Baužienė, 2013, p. 88). Taigi dėl sunkios vidaus bei užsienio politikos, dalis Tarybos narių palaikė tokią valdymo formą. Vėliau buvo parengtas dvylikos punktų *pacta conventa* - monarchinės konstitucijos projektas (Tarybos prezidiumas patvirtino), taip pat gautas hercogo Vilhelmas von Urachas sutikimas tapti karaliumi. Tų pačių metų liepos 11 d. Lietuvos valdymo forma buvo paskelbta monarchija. Tačiau tokia valdymo sistemos kaita ne visiems Tarybos nariams patiko. Kita Tarybos pusė siekė parlamentinės respublikos.

Lietuvos Taryba 1918 m. lapkričio 2 d. priėmė pirmąją Laikinąją Konstituciją – Lietuvos Valstybės Konstitucijos Pamatinius Dėsnius, kurią sudarė 6 skyriai ir 29 straipsniai. Šis teisinis aktas laikinuoju pavadintas ne be reikalo, kadangi jo veikimo terminas buvo dalinai apibrėžtas t. y. iki kol Steigiamasis Seimas nuspręs šalies valdymo formą bei priims nuolatinę konstituciją. Taip pat vienbalsiai nutarta terminuoti ankstesnę Tarybos nutarimą tituluoti Vokietijos hercogą tapti Lietuvos karaliumi. Šis klausimas buvo paliktas svarstyti Steigiamajam Seimui (Švoba, 1990, p. 53).

Dokumente įtvirtintos nuostatos, kuriame valdžia yra padalinama valstybės valdymo institucijoms: įstatymų leidžiamoji valdžia – Valstybės Tarybai, įstatymų iniciatyvos teisė – Valstybės Tarybai ir Ministrų Kabinetai, vykdomoji valdžia – Valstybės Tarybos Prezidiumui. Prezidiumo padėtis laikytina aukščiausia, kadangi įvardytas kaip vadovu, valdžią vykdančias per Ministrų Kabineta. Taigi Prezidiumas savo padėtimi užėmė įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios aukščiausią tašką.

Taip pat buvo skelbiama visų lygybė prieš įstatymus, luomų privilegijų panaikinimą, asmens, ir jo nuosavybės neliečiamybę ir kt. (Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai, 1918). Tačiau Pamatiniuose Dėsnuose liko neaptarti principiniai klausimai: neužsiminta apie Valstybės Tarybos bei jos Prezidiumo sudarymo tvarką, jų įgaliojimų terminus. Nors ši Konstitucija buvo laikinoji ir galiojo vos kelis mėnesius, tačiau daugelis jos nuostatų tapo pagrindu arba išliko vėlesnėse Lietuvos konstitucijose.

1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos Taryba priėmė antrus Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatinius Dėsnius, kurie dažnai įvardijami kaip pirmųjų redakcija. Šiais Pamatiniais Dėsniais buvo priimtos tokios pataisos kaip: prezidento amnestijos teisė, kariuomenės palikimas prezidento valdžiai, Valstybės Tarybai toliau liko pavesta spręsti bei svarstyti įstatymus ir šalies sutartis su kitomis valstybėmis. Ši Konstitucija taip pat įtvirtino naujovę – Valstybės Tarybos Prezidiumas užėmęs valstybės vadovo pareigas buvo pakeistas į vieną vadovą – Prezidentą. Šiame teisiniame akte pavestos ir apibrėžtos Prezidento galios (Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai, 1919). Remiantis Mindaugu Maksimaičiu šiuose Pamatiniuose Dėsnuose Valstybės Prezidentui pavesta privilegijų daugiau nei jų turėjo Valstybės Tarybos Prezidiumas pagal 1918 m. Pamatinius Dėsnius. Atsižvelgiant į tai, Prezidento galios gerokai menkino Valstybės Tarybos galimybes. Pavyzdžiui, teisė šaukti bei paleisti Tarybos sesijas suteikta Prezidentui. Tokia galimybe Prezidentas pasinaudojo dviem savaitėms po rinkimų, kuomet paleido Tarybą ir jos sesijų nešaukė pusę metų, kadangi šalies vadovo leidžiami įstatymai buvo lygiareikšmiai Tarybos priimtiems, tačiau tuo pačiu metu įstatymai jau nesivadino laikiniais (Kryžanauskienė, 2004, p.10). Šia Konstitucija įtvirtinta, kad Prezidentas ir Ministrų Kabinetas turi teisę leisti įstatymus.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tai yra pirmųjų Pamatinių Dėsnų tęsinys, arba kitaip tariant redakcija, tačiau yra autorių, kurie teigia, kad tai buvo nauja antroji Laikinoji Konstitucija. Pasak Mykolo Romerio antrojoje Laikinojoje Konstitucijoje, nors daug nuostatų perrašyta, tačiau yra ir svarbių pakeitimų, kurie įtakojo valstybės valdžios konstrukciją (Romeris, 1937, p. 77). Pabrėžtina, kad antroji Laikinoji Konstitucija, kaip ir pirmoji, valstybės valdymo formos nenustatė bei prezidentas buvo renkamas tik iki kol bus sušauktas Steigiamasis Seimas. Tai rodo, kad Konstitucija, nors ir kūrė valstybės pagrindus, tačiau svarbiausius šalies valdymo įtvirtinimo klausimus paliko Steigiamajam Seimui.

Lietuvos Valstybės Tarybos 1919 m. balandžio 4 d. išleisti Pamatiniai Dėsniai vėliau redaguoti ir išleisti tų pačių metų gruodžio 2 d. Svarbu atidžiau apžvelgti šią Pamatinių Dėsnų 1919 m. redakciją Steigiamojo Seimo klausimu.

1919 m. balandžio 4 d. Pamatiniuose Dėsnuose 7 skyriuje „Steigiamasis Seimas“, 32 straipsnyje skelbiama: „Steigiamojo Seimo narių rinkimams pasibaigus, Seimas renkasi Vilniuje Valstybės Valdžios paskirtą dieną“ (Lietuvos Valstybės teisės aktai, 1996, p. 6). Redakcijoje tas pats straipsnis keičiamas į „Steigiamasis Seimas renkasi Valstybės Prezidento nurodytoje vietoje ir jo paskirtą dieną“. Pirmajame leidinyje nurodoma, kad rinkimosi vieta yra Vilnius, o antrajame Prezidento nurodyta vieta.

Pastarajame akte geopolitinės istorinės aplinkybės lemia tokį pokytį. Tuometinė Lietuvos pietryčių teritorija buvo lenkų rankose. Atsižvelgiant į tai susirinkimo vieta keičiama iš Vilniaus, valdomo lenkų, tam kad rinkimai įvyktų neatsižvelgiant į lokaciją.

Taip pat 1919 m. balandžio 4 d. Pamatinių Dėsnių 33 straipsnyje sakoma, kad „Steigiamasis Seimas pradeda darbą 2/3 atstovų susirinkus“ (Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai, 1919). Vėlesnėje redakcijoje ši nuostata pakeičiama į „Steigiamasis Seimas pradeda darbą, susirinkus pusei ir vienam išrinktųjų atstovų“ (Lietuvos Valstybės teisės aktai, 1996, p. 6). Atsižvelgiant į tai darytina prielaida, kad sumažinus reikiamų atstovų skaičių siekta išvengti procesinių kliūčių, galinčių trikdyti darbo eigą.

1919 m. birželio 16 d. sudaryta komisija, kurios paskirtis parengti Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymo projektą. Tų pačių metų spalį projektą Lietuvos Taryba priėmė, o gruodį jis įsigaliojo. Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymas skelbė: „Seimo atstovai renkami yra visuotinu, tiesiu, lygiu ir slaptu balsavimu, saugojant proporcingą sistemą“ (Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymai, 1919). Aiškinant šį teiginį svarbu atkreipti dėmesį į raktinius žodžius.

Visuotinė rinkimų teisė, tai galimybė dalyvauti rinkimuose, kuri suteikiama kiekvienam suaugusiam piliečiui, neišskiriant jo visuomeninės ar turtinės padėties, lyties, rasės, išsilavinimo ir pan. Rinkimuose į Steigiamąjį Seimą galėjo dalyvauti visi Lietuvos piliečiai, neišskiriant minėtų bruožų. Išimtyje įstatyme numatytos tik asmenims, kurie yra teismo nubausti už sunkius kriminalinius nusikaltimus ir už žmogaus garbę žeminančius poelgius (Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymai, 1919).

“Tiesiu”, arba kitaip tariant tiesioginiu rinkimų būdu, reiškia, kad rinkėjas balsuodamas už atitinkamą kandidatų sąrašą, tuos kandidatus betarpiškai renka Seimo nariais. Laikinieji Lietuvos Valstybės Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai numatė, kad Seimo nariai renkami tiesioginiuose rinkimuose.

“Lygūs rinkimai” reiškia, kad rinkėjas turi tik vieną balso teisę, kuris yra lygiavertis. Rinkimų įstatyme įtvirtinta, kad kiekviena partija ar kuopa yra lygios kandidatų sąrašams sudaryti (Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymai, 1919).

“Slaptas balsavimas” tai Steigiamojo Seimo rinkimų įstatyme numatytas procesas, jog „rinkikas turi tik vieną balsą, kurį privalo pats paduoti be jokių tarpininkų“ (Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymai, 1919). Tokiu balsavimo būdu nustatoma, kad prieš rinkėją negali būti naudojama prievarta, grasinimai ar kitokie veiksmai, kurie darytų įtaką jo pasirinkimui (ne)atiduoti balsą pasirinktam sąrašui.

„Saugojant proporcingą sistemą“ arba kitaip tariant laikantis proporcingo atstovavimo rinkimų sistemos. Tuometinė Lietuvos teritorija buvo suskirstyta į rinkimų apygardas, pagal kurias rinkimų įstatymas numatė, kad rinkimuose į Steigiamąjį Seimą proporcingai būtų parinktas ir atstovų skaičius proporcingas gyventojų skaičiui t. y. pavyzdžiui nuo penkiolikos tūkstančių iki dvidešimt penkių tūkstančių gyventojų rinkimuose į Seimą teko po vieną atstovą.

Rinkimų įstatymas nustatė, kad rinkimų teisėtumas pavedamas svarstyti Steigiamajam Seimui. Taip pat akte apibrėžta, kad Seimas renkasi ne vėliau kaip praėjus mėnesiui nuo rinkimų dienos kurį šaukia ir skiria Valstybės Prezidentas.

Apibendrinant, 1917 m. Lietuvos Taryba įpareigota Vilniaus konferencijos pradėjo savo darbą. Šios institucijos pagrindinis tikslas buvo paruošti valstybę Steigiamojo Seimo sukūrimui. Taryba ne tik dėjo pastangas ateities Seimo veikimui, tačiau ir priėmė svarbius konstitucinius aktus, kurie suformavo pagrindus tolimesniems teisiniams dokumentams.

2.2. Lietuvos Taryba – laikinoji valdžia

Lietuvos Taryba apibrėžiama kaip laikinoji valdžia iki kol Steigiamasis Seimas pradės darbą. Jos pagrindinės funkcijos buvo atlikti būtinus darbus iki Seimo veiklos bei surengti rinkimus į jį. Kita vertus, žvelgiant į Tarybos nuveiktus darbus, matyti, kad ši institucija formavo konstitucinius pagrindus, Lietuvos valstybės formos elementus (Machovenko, 2019, p. 164). Tarybos nuveikti darbai kelia klausimą ar ši institucija tikrai veikė tik kaip steigiamoji valdžia ar visgi ir kaip įsteigtoji?

1918 m. ir 1919 m. Taryba priėmė Laikinosius Lietuvos Valstybės Konstitucijos Pamatinius Dėsnius. Priimdama šiuos aktus ji akcentavo, kad tai yra laikini bei tik pamatiniai Konstitucijos dėsniai. Tai rodo, kad tuo metu įteisintos Konstitucijos galiojimo laikas yra terminuotas, o žodis pamatiniai akcentuoja, kad ja yra apibrėžiami būsimos nuolatinės konstitucijos pagrindai. Pagal profesorių Jevgenij Machovenko Taryba priimdama konstituciją „atleido save nuo pareigos reguliuoti viską, kas yra įprasta reguliuoti konstitucijoje, apsisaugojo nuo galimų priekaištų dėl reguliavimo neišsamumo ar netobulumo“ (Machovenko, 2019, p. 166). Svarbu pabrėžti, kad Taryba priimdama Pamatinius Dėsnius neakcentavo valdymo formos, palikdama šią prerogatyvą Steigiamajam Seimui, tačiau įtvirtintas režimas buvo demokratija. Taip pat svarbu paminėti, kad 1918 m. priimtame dokumente Taryba nurodė, kad viena iš jos funkcijų svarstyti bei spręsti laikinosius įstatymus, sutartis su kitomis valstybėmis. 1919 m. priimtame Laikinosios Konstitucijos papildyme rašoma, kad Ministrų Kabinetas turintis teisę leisti laikinosius įstatymus su sąlyga, jog jie bus įtraukti į Valstybės Tarybos

artimiausią sesiją. Laikiniesiems įstatymas nustatytas veikimo terminas – iki kol nebus Valstybės Tarybos atmesti arba pakeisti. Tai rodo, kad ji turi teisę įstatymų nesvarstyti ir nespręsti (Machovenko, 2019, p. 169). Svarbus ir Tarybos priimtas Nepriklausomybės Aktas. Šiuo dokumentu, kaip minėta, skelbiama nepriklausoma Lietuva. Vis dėlto Taryba nebuvo išrinkta demokratiniiais rinkimais ir neturėjo realios valstybės valdžios, bet tuometinė situacija (Pirmasis pasaulinis karas bei vokiečių okupacija) lėmė, kad ši institucija veikė kaip vienintelė tautos atstovybė bei turėjo teisę reikšti valstybės ir tautos galią.

Taigi Lietuvos Taryba atliko būtinus ir neatidėliotinus valstybės valdymo darbus, suformavo pagrindus, kuriuos Steigiamasis Seimas turėjo užbaigti ir įtvirtinti. Tarybos darbas laikytinas dvilypiu, kadangi steigiamosios valdžios atžvilgiu, ši institucija kūrė naujus valstybinius įstatymus. Kaip minėta, Nepriklausomybės Aktas rodo, kad Taryba veikė kaip vienintelė tautos atstovybė bei skelbė atstatanti Lietuvos Nepriklausomą valstybę. Taip pat priimti 1918 ir 1919 Pamatiniai Dėsniai suformavo normas, kurios padėjo pagrindus Steigiamajam Seimui bei jo priimtoms 1920 m. Laikinajai Konstitucijai bei 1922 m. Nuolatinei Konstitucijai. Tokį Tarybos veikimą galima priskirti steigiamajai valdžiai, tačiau neturėjusiai Tautos mandato, kuris leistų tokią steigiamajai valdžią įgyvendinti, ji priėmė šiuos aktus kaip įsteigtoji valdžia.

3. Rinkimai į Steigiamąjį Seimą

Lietuvos Valstybės Taryba laikytina pirmtaku Steigiamojo Seimo darbams. Nuveikti darbai tapo gairėmis valstybingumo plėtojimui. Vasario 16 – osios Nepriklausomybės Aktas reikalavo, kuo skubesnio Steigiamojo Seimo sušaukimo, kuris nustatytų valstybės santvarką, santykius su kaimyninėmis šalimis. 1920 m. sausio 20 d. buvo paskirta Steigiamojo Seimo rinkimų data t. y. juos rengti balandžio 14 ir 15 dienomis. Lietuvos teritorija padalinta į apygardas: Marijampolės, Kauno, Raseinių, Telšių, Panevėžio, Utenos, Mažosios Lietuvos bei Vilniaus, Lydos, Balstogės ir Gardino. Svarbu paminėti, kad Vilniaus, Lydos, Balstogės ir Gardino apygardos buvo okupuotos lenkų, todėl rinkimai tose apygardose nebuvo vykdomi. Taip pat svarbu paminėti, kad Mažoji Lietuva nebuvo priskirta prie bendros Lietuvos teritorijos, todėl šį klausimą galima aptarti kiek detaliau.

Mažoji Lietuva, vėliau pervadinta į Klaipėdos kraštą tai regionas, kuriame gyveno lietuvių kilmės asmenys, tačiau dėl istorinių aplinkybių ši teritorija buvo atskirta nuo Lietuvos ir valdoma kitų šalių. Vis dėlto Klaipėdos krašto prijungimo klausimas prie Lietuvos teritorijos visada buvo aktualus ir sprendžiamas valdžios institucijų.

Kaip žinia 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos valstybės atkūrimo aktą. Valstybės atkūrimo procesas apėmė visas etnines lietuvių žemes. Tų pačių metų lapkričio 11 d. įkurta Mažosios Lietuvos Taryba, kuri lapkričio 30 d. pareiškė norą atsiskirti nuo Vokietijos ir prisijungti prie Didžiosios Lietuvos. Argumentas, kuriuo rėmėsi atskirtas regionas, buvo tas, kad nuo seno ši teritorija buvo prūsų lietuvių žemė ir palaikė santykį su Laikinąją Lietuvos Vyriausybe. Atskirto krašto atstovai taip pat ėmėsi veiksmų, kad Mažoji Lietuva būtų prijungta prie Didžiosios Lietuvos teritorijos. Tarptautiniu lygmeniu 1919 m. Paryžiaus Taikos Konferencijoje pateiktas prašymas Mažąją Lietuvą prijungti prie Didžiosios Lietuvos. Pasirašyta Versalio taikos sutartis numatė, kad Klaipėdos kraštas atitenka Antantės dispozicijai, o administravimas numatytas Prancūzijai. Kilo nepasitenkinimas, kuris išaugo į tautinius sąjūdžius, kurių keliamas tikslas išsivaduoti iš svetimšalių valdžios.

Išskirtina, kad 1919 m. spalio 30 d. Lietuvos Valstybės Taryba priėmė Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymą. Šiame įstatyme Klaipėdos kraštas paminėtas rinkimų apygardų sąrašė. Svarbu pabrėžti tai, kad Klaipėdos kraštas pirmą kartą laikomas Lietuvos valstybės dalimi. Nors Klaipėdos kraštas buvo numatytas sąrašuose, bet šioje teritorijoje rinkimai renkant Steigiamąjį Seimą nevyko. Numatyta, kad galimas papildomas rinkimų organizavimas Klaipėdos krašte. „Prūsų Lietuva renka atstovus į Steigiamąjį Seimą

laikydamosi išdėstytų šiuose įstatymuose bendrų dėsnių, tik rinkimų diena gali būti jai skirta ir kita“ (Daugirdaitė – Sruogienė, 1975, P. 36).

1921 m. lapkričio 11 d. Steigiamasis Seimas vienbalsiai priėmė rezoliuciją Klaipėdos krašto klausimu. Šis nutarimas apibrėžė Lietuvos ir Klaipėdos krašto tolimesnius santykius. Jame skelbtas Klaipėdos krašto prijungimas prie bendros Lietuvos valstybės sudėties autonomijos teisėmis. Šis dokumentas apibrėžė Lietuvos ir Klaipėdos krašto santykius ir nustatė šiam kraštui teises šiose srityse: socialinės apsaugos, kultūros, krašto ūkio, mokesčių, švietimo ir tikybos, administracijos, darbo, teismų. Taip pat Vyriausybei buvo pavesta imtis reikalingų veiksmų, kad Klaipėdos kraštas būtų prijungtas prie Lietuvos Respublikos (Robinzonas, 1934. P. 8). Vis dėlto, Seimo priimta rezoliucija neišsprendė Klaipėdos krašto prijungimo. Tai buvo padaryta 1924 m. gegužės 8 d. Paryžiuje pasirašius sutartį, pagal kurią šis regionas galutinai priskirtas Lietuvai.

Taip pat politinės aplinkybės lėmė, kad rinkimai į Steigiamąjį Seimą nevyko ir pietryčių Lietuvoje. Plačiau vertėtų aptarti tuometinę keblią Vilniaus situaciją, kuri įtakojė ne tik rinkimus, bet ir Mažojo Seimo atsiradimą.

Vilniaus miestas buvo už demarkacinės linijos ir okupuotas lenkų, kas lėmė kad rinkimai šioje teritorijoje vykti negalėjo. Vėliau jau veikiant Steigiamajam Seimui 1920 m. spalio 7 d. tarp Lietuvos ir Lenkijos pasirašyta Suvalkų sutartis pagal kurią jis buvo pripažintas Lietuvai. Vos kelioms dienoms praėjus lenkų kariai vadovaujami generolo Liucijano Želigovskio, kurį paskyrė lenkų valstybės veikėjas Juzefas Pilsudskis, užėmė Vilnių ir taip sulaužė Suvalkų sutarties nuostatas. Toks lenkų veiksmas kėlė grėsmę šalies nepriklausomybei.

Steigiamasis Seimas reaguodamas į tokius veiksmus nutraukė plenarinius posėdžius. Sparčiai blogėjanti padėtis lėmė pradėti svarstyti Mažojo Seimo įstatymo projektą. Spalio 22 d. sudarytas Mažasis Seimas, kuris sekančią dieną pradėjo darbą. 1920 m. spalio 25 d. Steigiamasis Seimas priėmė Mažojo Seimo sudarymo įstatymą, pagal kurį Seimo sudėtį sudarė Steigiamojo Seimo Pirmininkas Aleksandras Stulginskis ir 6 išrinkti Steigiamojo Seimo nariai (Daugirdaitė – Sruogienė, 1975, p. 118). Nariai rinkti partiniu principu, kad Mažasis Seimas atstovautų visoms partijoms bei tautinėms mažumoms. Susiklosčius aplinkybėms, jog seimo nariui reikėtų atsistatydinti iš savo einamų pareigų, įstatymas numatė 6 kandidatų išrinkimą, jog darbas nebūtų paralyžiuotas. Taip pat skelbta, kad Mažasis Seimas išimtinai atliks tas pačias funkcijas kaip Steigiamasis Seimas.

Šiai institucijai pavestos pagrindinės Steigiamojo Seimo funkcijos: leisti einamuosius įstatymus, tvirtinti kreditus, prižiūrėti įstatymų vykdymą. Įstatyme numatyta, kad Ministrų Kabinetas bei Valstybės kontrolierius buvo atskaitingi Mažajam Seimui už savo darbus, o pareiškus nepasitikėjimą, privalėjo atsistatydinti. Šiuo atveju Mažajo Seimo galios vyriausybės kontrolės atžvilgiu buvo tapačios su Steigiamojo Seimo galioms. Veikiant Mažajam Seimui neturėjo būti svarstomi pagrindiniai įstatymai tokie kaip Konstitucija, žemės reforma ir kt. Šio Seimo veikimo laikotarpiu svarstyti kariuomenės aprūpinimo, kariškių algų ir pašalpų jų šeimoms, prekybos suvaržymų Lietuvos pasienyje, muito tarifų klausimai, Baudžiamojo statuto papildymai ir kt. Seimo Pirmininkas Aleksandras Stulginskis Mažajo Seimo darbą apibendrino „Mažasis Seimas, sekdamas įvykius fronte, krašto padėti viduje ir užsieny, per tą veik trijų mėnesių perstogės laiką padarė 45 posėdžius, apsvarstė 51 įstatymo sumanymus, iš kurių galutinai peržiūrėjo ir priėmė 25 įstatymus... tvarkančius mūsų valstybę, kariuomenės pajėgas, krašto atstatymo reikalus“ (Daugirdaitė – Sruogienė, 1975, p. 120).

Pabrėžtina, kad Mažajo Seimo įstatymo preambulėje numatyta, kad įstatymas veikia Steigiamajam Seimui „darant nuo šios dienos sesijos pertrauką“ (Mažajo Seimo sudarymo įstatymas, 1920). Tai rodo, kad Mažasis Seimas trumpo veikimo institucija, kurios darbas turėjo būti nutrauktas Steigiamajam Seimui vėl susirinkus.

Susiklosčius nepalankioms istorinėms aplinkybėms vietoj Steigiamojo Seimo laikinai sudaryta mažesnės apimties institucija Mažasis Seimas. Ši institucija veikė tris mėnesius ir jos veiksmas pratęsė Steigiamojo Seimo darbą, nors ir ne pilna apimtimi, tačiau priimti įstatymai palietė įvairias visuomenės gyvenimo sritis.

Nors rinkimus norėta vykdyti dešimtyje numatytų apygardų, tačiau tuometinė Lietuvos padėtis lėmė, jog Vilniaus, buvusio lenkų rankose, ir Klaipėdos krašto, neperleisto Lietuvai, teritorijose rinkimai negalėjo vykti arba tie rinkimai buvo nukelti į tolimesnę ateitį.

Balsavimo teisę turėjusiose apygardose 1920 m. balandžio 14 - 15 dienomis įvyko pirmieji laisvi, visuotiniai, lygiu ir slaptu balsavimu pagal proporcinę sistemą paremti rinkimai į Steigiamąjį Seimą. Rinkimų teisę buvo suteikta kiekvienam Lietuvos piliečiui, sulaukusiam 21 metų, neatsižvelgiant į tikėjimą, lytį ar rasę (Romeris, 1937, p. 87). Į Seimą išrinkti galėjo būti ne jaunesni kaip 24 metų amžiaus asmenys. Seimo pirmininkas Aleksandras Stulginskis savo kalboje apie rinkimus sakė: „Negaliu palikti nepaminėjęs ir pačių rinkimo būdo. Mūsų priešininkų buvo skelbiama pasauliui, jog lietuviuose nesą jokios politinės sąmonės. <...> kad Lietuva – kažin koks tautų mišinys, kur nežinia kuriai

tautai būtent turėtų priderėti vadovaujama rolė. Rinkimai į Seimą kaip tik parodė visai ką kitą. Rinkimuose dalyvavo daugiau kaip 90 nuošimčių piliečių, tai yra toks didelis, kaip retai kur atsitinka pasaulyje“ (Steigiamojo Seimo darbai. I - ojo posėdžio stenograma, 1920).

Remiantis rinkimų įstatymų, kiekvienai partijai ar kuopai buvo leidžiama dalyvauti rinkimuose, jei jos kandidatų sąrašas pasirašytas mažiausiai 50 asmenų, kurie turėjo teisę balsuoti. Rinkimuose į Steigiamąjį Seimą dalyvavo 31 partija ar kuopa. (Švoba, 1990 m. P. 78). Iš viso 6 partijos, kurių bendrai sudarė 112 atstovų, pateko į Steigiamąjį Seimą.

3.1. Politinės partijos dalyvavusios rinkimuose

Didžiausia ir daugiausiai įtakos turėjusi buvo Lietuvos Krikščionių demokratų partija, kuri oficialiai įregistruota 1919 m. lapkričio mėnesį. Šį bloką sudarė 59 nariai. Joje buvo Lietuvos Valstybės Tarybos nariai ir Nepriklausomybės Akto signatarai. Jie pasisakė už demokratinės respublikos sukūrimą, demokratines laisves, plačias teises savivaldybėms, žadėjo panaikinti mirties bausmę, siekė švietimo srityje privalomo pradinio lavinimo. Siūlyta mokyklas kurti ir draugijoms, vaikams turėjo būti garantuota materialinė parama, bažnyčia laikyta laisva ir nepriklausoma nuo valstybės, tačiau siekta pripažinti bažnyčioje sudarytus gimimo, jungtųjų ir mirties aktus. Lietuvos Krikščionių Demokratų partija žadėjo bežemius ir mažžemius aprūpinti žeme tiek, kiek reikėtų prasimaitinti šeimai, darbininkams leisti steigti profesines sąjungas, draugijas, šaukti susirinkimus, gamyklose įvesti 8 valandų darbo dieną ir panašiai. Ypač svarbius įstatymus žadėta priimti referendumo keliu (Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919 – 1926 metais. 1978 m. P. 69 – 70).

Lietuvos valstiečių sąjunga kartu su Lietuvos socialdemokratų partija sudarė vieną bloką, kuris buvo paskirstytas taip kad socialdemokratų partija veikė miestuose ir miesteliuose, bandydama į savo pusę patraukti darbininkus bei inteligentus, o valstiečių sąjunga veikė tarp valstiečių ir žemės ūkio darbininkų (Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919 – 1926 metais. 1978 m. P. 76). Socialdemokratų partijos programoje buvo numatyti ekonominiai, politiniai, socialiniai, kultūriniai pertvarkymai. Valdžia turinti priklausyti demokratiškai renkamam seimui, kariuomenę norėta pakeisti visuotine milicija bei siūlyta panaikinti mirties bausmę. Valstiečių sąjunga siekė, kad už nusavintą žemę ir miškus savininkai atlygio negautų, nurodytas maksimumas gauti 50 ha žemės, o bažnyčioms ir vienuolynams palikti 3 ha.

Socialdemokratai kėlė patrauklias idėjas mieste gyvenantiems darbininkams bei žemės ūkio darbininkams. Idėjomis siekta pritraukti kuo didesnę palankumą ir taip plėsti

savo įtaką. ši partija pasisakė už 8 val. darbo dienas, socialinį draudimą, vaikų ir moterų darbo apsaugą, nemokamą medicininį aptarnavimą, nustatytą darbo užmokesčio minimumą, visuotinį nemokamą švietimą vaikams iki 16 metų, valstybės pašalpas beturčių vaikams, siūlyta atskirti bažnyčių nuo valstybės ir mokyklą nuo bažnyčios (Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919 – 1926 metais. 1978 m. P. 69 - 70). Socialdemokratai kūrė profesines sąjungas ir per jas darė įtaką darbininkų klasės žmonėms.

1916 m. įkurta Santaros partija, kuomet liberalioji lietuvių inteligentija atsiskyrė nuo krikdemų ir pažangininkų (tautininkų). Jie buvo liberalai, o 1925 m. persivadino į Ūkininkų partiją. 1916 m. susikūrė Tautos pažangos partija Rusijoje. 1919 m. lapkričio 8 d. įregistruota Lietuvoje. Skirtingai nuo kitų partijų, į tautininkų partiją buvo priimami tik lietuviai (Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919 – 1926 metais. 1978 m. P. 93). Ši partija nebuvo didelė, jos programiniai teiginiai – progresiniai mokesčiai turtingiesiems ir pasiturintiems, netiesioginių mokesčių mažinimas, taip pat numatytas žemės maksimumas, kuris reiškė, kas turi daugiau, privalės išpirkti pagal seimo nustatytas kainas. Miškai, vandenys, žemės turtai turi būti priskirti valstybės nuosavybėn. Taip pat pasisakė už 8 val. darbo dieną, tik ypatingomis sąlygomis leidžiama dirbti naktimis, streikų laisvę. Lietuvai reikalinga nedidelė reguliari, gerai ginkluota kariuomenė, vadovaujama karininkų lietuvių, išėję į atsargą karininkai turi pirmenybę gauti darbo valstybinėse įstaigose, taip pat dėmesys savanoriams, karo invalidams ir sąlygos jų šeimų apsirūpinti žeme su kreditais įsikurti joje (Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919 – 1926 metais. 1978 m. P. 96 -97).

Tautininkai, santarvininkai, komunistai nesurinko reikiamo procento rinkėjų balsų ir į seimą nepateko. Krikščionių demokratų partija, Darbo federacija ir Lietuvos ūkininkų sąjunga sudarė vieną bloką. Jie gavo daugumą seime, tačiau vyriausybė buvo koalicinė. Seimo pirmininku buvo išrinktas Aleksandras Stulginskis, ministru pirmininku Kazys Grinius (liaudininkas), be krikdemų ir liaudininkų į vyriausybę įėjo santarvininkas (nors seime negavo vietų), nepartinis, žydas ir gudas (ministrai be portfelių). Socialdemokratai liko opozicijoje.

Seimas yra Tautos atstovybė, o jį sudarantis kiekvienas bloko narys tapo Tautos atstovu. Atstovavimas tautos interesams grindžiamas balsų dauguma priimtais įstatymais bei atsižvelgiant partijų išreiškiamas įvairias nuomones. Steigiamąjį Seimą sudarė įvairių sluoksnių nariai: ūkininkai, pedagogai, teisininkai, darbininkai, amatininkai ir kt. Tokia Steigiamojo Seimo sudėties įvairovė palietė kiekvieno sluoksnio interesus. Todėl nariai iš

įvairių visuomeninių sluoksnių, sudarė tautos atstovybę, kurioje priėmė tautos valią atspindinčius įstatymus.

Kadangi Seimas atstovavo Tautai, tai kyla klausimas, ką reprezentavo Respublikos Prezidentas? Čia svarbu išskirti, kad Prezidentas esantis valstybės vadovas ir atstovaujantis Lietuvos valstybei. Sąvokos atstovauti “tautai” ir “valstybei” iš pirmo žvilgsnio atrodo tapačios, tačiau svarbu tinkamai jas atriboti. Seimo, kaip valdžios institucijos, atstovavimas tautai, pirmiausia pasižymi sprendimų priėmimu grupės įgaliotų asmenų. Tam, kad sprendimas būtų priimtas reikalinga išklausti įvairias atstovų nuomones bei rasti visiems priimtina kompromisą. Tokiu būdu priimami sprendimai, kurie įgauna įstatymo pavidalą, geriausiai atspindi Tautos valią, lūkesčius. Tokiu būdu Seimas, leisdamas įstatymus bei priimdamas kitus sprendimus, suteikia teisinę formą Tautos valiai. Taip pat Konstitucija Seimą įvardija kaip vienintelę Tautos atstovybę. Prezidento laikyti tautos atstovu negalima, kadangi jam paskirtas atstovavimas valstybei. Prezidentas veikia šalies viduje bei užsienyje. Jo galios priklauso nuo politinio režimo, valdymo formos ir kt. Kitaip tariant Prezidentas yra valstybės veidas, vienybės simbolis, kuris reprezentuoja valstybę.

Taigi Steigiamąjį Seimą sudariusios partijos, jų narių įvairovė, išreiškė skirtingus tautos interesus bei keliamais politiniais tikslais palietė esminius visuomeninius sluoksnius. Tokiu būdu valdžios institucijos nariai išpildė Tautos atstovų ir Seimo kaip Tautos atstovybės funkcijas. Prezidentas atliko valstybės vadovo funkcijas, atstovavo valstybės teisinę valią.

3.2. 1920 m. gegužės 15 d. rezoliucija

1920 m. gegužės 15 d. tuometinėje laikinojoje sostinėje Kaune įvyko pirmasis Steigiamojo Seimo posėdis. Tuometinis Prezidentas Antanas Smetona savo kalba atidarė pirmąjį posėdį bei paskelbė, kad Laikinosios Valdžios darbas baigtas „Laikinosios Valdžios uždavinys yra baigtas. Valstybės Taryba, Valstybės Prezidentas, Ministrų Kabinetas, Valstybės Kontrolė, Vyriausias Kariuomenės Vadas, atvedę Lietuvą lig Steigiamojo Seimo, šiandien visi pasitraukia ir atiduoda tam aukštajam susirinkimui visą krašto valdymą. <...> Laikinoji valdžia nebelaiko savo pareiga ir savo kompetencija nurodinėt, kas ir kaip toliau turi būt padaryta. Čia jau Steigiamojo Seimo uždavinys. <...> Atiduodama valdymą Steigiamajam Seimui laikinoji valdžia linki kuo didžiausios kloties jo darbui <...>.“ (pirmojo Steigiamojo Seimo posėdžio 1920 m. gegužės 15 d. stenograma. (Machovenko, 2019, p. 172). Ši kalba rodo, kad Seimas tapo vienvaldžiu bei

visagaliu. Taip pat užvertas laikinosios valdžios darbo tarpsnis bei pradėtas parlamentinis Lietuvos Respublikos laikotarpis.

Pirmasis Seimo darbas įgyvendintas jau pirmajame posėdyje – paskelbta rezoliucija, kuria Steigiamasis Seimas skelbė: „reikšdamas Lietuvos žmonių valią, proklamuoja esant atstatytą nepriklausomą Lietuvos valstybę, kaipo demokratinę respubliką, etnologinėm sienom ir laisvą nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitom valstybėm“ (Šalkauskis, 1935 p. 4). Šia rezoliucija skelbtas neribotas Lietuvos valstybės suverenumas bei užbaigtas Lietuvos Tarybos priimto Vasario 16 – osios akto uždavinys – galutinai nustatyti Lietuvos valstybės pamatus. Tuo pat baigėsi ir Tarybos priimtų Pamatinių Dėsnų galiojimas. Užvertus laikinosios valdžios tarpsnį, Seimas pradėjo naują teisinį ir politinį etapą. Tačiau, kaip minėta, Taryba savo veikla padėjo konstitucinius pagrindus, kuriais remiantis Steigiamasis Seimas atliko tęstinį darbą.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad Steigiamasis Seimas savo rezoliucija tik dar kartą patvirtino Tarybos Vasario 16 – osios akto idėją. Tačiau skirtumai yra ryškūs bei labai svarbūs. Išskirtina, kad Taryba nors ir laikė save vienintele tautos atstovybe, reiškiančia jos valią, tačiau neturėjo tiesioginio ir formalaus įgaliojimo, kuriuo remiantis darytų galutinį sprendimą atkuriant valstybę. Įgaliojimas arba kitaip tariant mandatas suteikiamas demokratiškais visuotiniais rinkimais. Todėl tame pačiame nutarime skelbta, kad valstybės pamatus ir santykius su kitomis valstybėmis nustatys, kuo skubiau šaukiamas Steigiamasis Seimas, išrinktas Lietuvos gyventojų demokratinių rinkimų būdu. Steigiamasis Seimas turėsiantis įgyvendinti steigiamąją valdžią, kurią gausias iš tautos.

Atsižvelgiant į tai kas pasakyta matyti, kad Lietuvos Taryba neturėjo formalios tautos vardu įgyvendinamos teisės, todėl nepriėmė galutinio sprendimo. Steigiamasis Seimas atstovavo ne vien tik lietuvių tautai, bet visai Lietuvos teisinei tautai, kadangi tai buvo institucija, gavusi Lietuvos rinkėjų mandatą valstybės steigimo funkcijai atlikti (1920 – 1922 metų parlamentinė patirtis: sprendimų politika, tikslai, aplinkybės. 2000, p. 10). Tad esminis skirtumas tarp Lietuvos Tarybos priimto Vasario 16 – osios Nepriklausomybės akto ir Steigiamojo Seimo gegužės 15 – osios rezoliucijos yra tas, kad Taryba nepriklausomybę skelbė lietuvių tautos vardu, o Seimas tautos įgaliojimą per rinkimus gavusiu vardu. Tai reiškė bendrą visos Lietuvos pilietinės visuomenės, o ne tam tikros jos dalies valią (Pauliukonis, 1970, p. 196).

Kitas svarbus skirtumas, akte nurodyta, kad Taryba imasi darbo, atkurti Lietuvos nepriklausomybę (Sidzikauskas, 1970, p. 59) Tai rodo tęstinį darbą. O susirinkęs Steigiamasis Seimas gegužės 15 – osios rezoliucija skelbė, kad nepriklausoma valstybė esanti atkurta.

Ši rezoliucija taip pat išreiškė visuomenės poziciją dėl atkurtos valstybės teritorijos. Vasario 16 – osios aktas skelbė Lietuvos valstybės su istorine sostine Vilniumi atstatymą. Šiuo teiginiu siekta parodyti istorinį ryšį su Lietuvos Didžiąją Kunigaikštyste, “pasiryžimą kurti valstybinį darinį, reiškiantį istorinę jos tąsą”. Steigiamasis Seimas skelbė Lietuvą esant atkurtą su etnologinėmis sienom. Šis teiginys atspindėjo tuometinę Vilniaus padėtį (užgrobtas lenkų) bei „iškėlė ištikimybę tautinės valstybės idėjai“ (1920 – 1922 metų parlamentinė patirtis: sprendimų politika, tikslai, aplinkybės, 2000, p. 12). Steigiamojo Seimo priimta rezoliucija konstatavo, kad Lietuva yra laisva nuo visų valstybinių ryšių, kada nors buvusių su kitomis valstybėmis. Netolimoje ateityje Lietuva priimta į Tautų Sąjungą, ko pasėkoje gautas tarptautinis pripažinimas bei lengvesnis kelias plėtoti santykius su užsienio valstybėmis.

Taip pat gegužės 15 – osios rezoliucija Steigiamasis Seimas pasisakė esminiu klausimu, kuris buvo akcentuotas jau Vilniaus konferencijoje bei pratęstas Nepriklausomybės akte – nustatyti valstybės valdymo formą t. y. demokratinę respubliką. Ši nuostata tapo svarbiausiu kertiniu teiginiu ir rezoliucija jį įgyvendino. Netolimoje ateityje tai bus minima ir Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje ir Lietuvos Valstybės Konstitucijoje.

Taigi pirmasis Steigiamojo Seimo posėdis užbaigė laikinosios valdžios etapą ir pradėjo naują valdymo laikotarpį. Pabrėžtina, kad Lietuvos Tarybos, kuri priskiriama laikinajai valdžiai, atlikti darbai suformavo konstitucinius pagrindus, kuriuos Steigiamasis Seimas įtvirtino bei įgyvendino. Todėl šiuo atveju svarbu suprasti, kad padėti pagrindai tapo tęstinio pobūdžio ir Steigiamasis Seimas veikė jau ne kaip laikinoji valdžia, o nuolatinė bei todėl jo darbas laikytinas pirminiu. Taip pat atibojant Lietuvos Tarybos priimtą Vasario 16 – osios Nepriklausomybės aktą ir Steigiamojo Seimo skelbtą gegužės 15 – osios rezoliuciją, pastarosios institucijos priimtas dokumentas skelbė, kad Lietuvos valstybė jau esanti, o valdymo forma demokratinė respublika. Tarybos priimtu aktu skelbiama atstatoma Lietuvos nepriklausomybė, tačiau pačios Tarybos kaip institucijos padėtis nuo Steigiamojo Seimo skyrėsi, todėl Seimas turėjo užbaigti ir užtvirtinti Tarybos pradėtą darbą.

3.3. Steigiamojo Seimo darbas

Europos politinė situacija prisidėjo ir prie tarpukario Lietuvos vidaus politikos formavimo. Europos politinę raidą formavo šie veiksniai: 1) liberalizmo ideologijos suklestėjimas; 2) demokratijos idėjų plitimas ir įsitvirtinimas; 3) „Europos intelektualų bei moralios politikos šalininkų su JAV prezidentu Woodrowu Wilsonu priešakyje

išryškėjęs pasibaisėjimas modernaus karo technologijomis bei jų idealistėmis pastangomis Didįjį Karą paversti karu visiems karams pabaigti“; 4) universalių tarptautinių institucijų įsteigimas, kuris plėtė demokratines idėjas bei formavo kolektyvinį saugumą. (Kasparavičius, 2006, P. 46 – 47).

Lietuvoje europietiškos politinės idėjos taip pat turėjo atgarsį. Pirmiausiai tai matyti Lietuvos Tarybos priimtame Nepriklausomybės Akte, kuriame akcentuojamos europietiškos politinės vertybės – demokratija ir parlamentarizmas. Taip pat šios idėjų atgarsis matyti ir laikinosiose Lietuvos konstitucijose – 1918 ir 1919 m. Lietuvos Valstybės Pamatiniuose Dėsniuose. Taigi, europietiški politiniai principai į Lietuvą įėjo anksčiau nei kad pradėjo veikti Steigiamasis Seimas.

Steigiamasis Seimas savo gyvavimo laikotarpiu nuo 1920 m. gegužės 15 d. iki 1922 m. spalio 7 d. įvykdė 257 plenarinius posėdžius. Šiuo laikotarpiu parengta daugiau kaip 300 norminių teisės aktų. Vien protokolų parašyta apie 3000 puslapių (Šenavičius, 2008 p.101). Seimas posėdžiavo 2 – 4 d. per savaitę.

Gegužės 18 d. Seimas priėmė statutą, reglamentuojantį savo veiklą (Andriulis, et al., 1996. P. 48). Statute apibrėžta Seimo Prezidiumo, Steigiamojo Seimo komisijų sudarymo tvarka, frakcijų sudarymas, Seniūnų sueigos steigimas, interpelacijos ir paklausimai, nustatyta aiški posėdžių darbo tvarka. Dokumente skelbta, kad atidarius Steigiamąjį Seimą, sudaromas ir jo laikinasis Prezidiumas. Šiam pavesta vadovauti Seimui iki to laiko kol bus sudarytas nuolatinis. Prezidiumą sudaro 7 nariai, kurie yra išrinkti slaptu balsavimu. Steigiamojo Seimo Pirmininkui paskirta posėdžius atidaryti, jiems vadovauti, juos uždaryti bei atstovauti patį Seimą. Pirmininkui negalint atlikti nurodytų funkcijų, jį vadavo vicepirmininkas.

Atstovai už pasakytas kalbas Seime negalėjo būti patraukti teismo atsakomybėn. Jie turėjo imunitetą, todėl norint juos suimti arba įvykdyti kratai reikėjo 2/3 Seimo narių sutikimų. Tokiu būdu buvo nustatyta Seimo narių drausmė posėdžiuose ir atitinkamos sankcijos. Taip pat šis statutus numatė ir naujų vienasmenių teisių: reikalauti slaptos balsavimo vykdant kokius nors rinkimus Steigiamojo Seimo posėdžio metu; įstatymo sumanymas turi būti pasirašytas ne mažiau kaip 8 narių, kad galėtų būti įneštas į Seimo plenumą; slaptos balsavimo reikalauti galėjo bent 10 narių; ir kitos teisės. Pagal statutą Seime klausimai spręsti paprastąja balsų daugumą, išskyrus atvejus, kai tai numatė Konstitucija arba pačiame statute išskirta, jog reikalinga kvalifikacinė dauguma (Andriulis, et al., 1996. P. 48).

Taip pat remiantis statutu buvo sudaromos nuolatinės ir laikinosios komisijos. Pastarosios savo posėdžiuose galėjo prašyti ekspertų pagalbos. Komisijos apsvarsčiusios

ir paruošusios įstatymų projektus kartu su siūlomais sprendimais teikė juos Prezidiumui. Komisijos narys, turintis nuomonę nesutampančią su daugelio, galėjo ją kaip atskirą raštu išdėstyti bei pateikti kartu su visos komisijos pranešimu Steigiamajam Seimui svarstyti. Taip pat projektui komisija paskirdavo pranešėjus, kurie raštu išdėstydavo paaiškinimus Steigiamajam Seimui, jo nariams, ministrams.

Statute taip pat apibrėžtos ir frakcijos. Frakciją sudaryti galėjo trys Steigiamojo Seimo nariai, o kad frakcija būtų užregistruota ją reikėjo pateikti Seimo Prezidiumui. Taip pat iš frakcijų atstovų bei Prezidiumo buvo steigiama Seniūnų Sueiga. Frakcijos aktyviai reiškė savo nuomonę vidaus, užsienio politikos klausimais, rezoliucijų klausimais, taip pat įgyvendino savo politinius tikslus, uždavinius (Žilys, 2003, P. 152-153).

Vis dėlto Steigiamojo Seimo posėdžių organizavimas ir balsavimai turėjo trikdžių. Kaip pavyzdį galima pateikti posėdžių lankomumo problemą. Pasitaikydavo atvejų, kuomet Seimo atstovai pasišalindavo iš salės, ko pasekoje trūkdavo atstovų balsų. Taip nutiko ir priimant 1922 m. Konstituciją, kuomet socialdemokratų partija išėjo iš posėdžių salės, kas lėmė Konstitucijos priėmimą daugumos krikščionių demokratų balsais. Tokie nesusipratimai įtakojo Seimo darbo lėtumą. (Maksimaitis, 2005. P. 121).

Steigiamojo Seimo sušaukimas ir minėtosios gegužės 15 – osios rezoliucijos priėmimas simbolizuoja naują, demokratinį ir parlamentinį etapą. Remiantis lietuvių kalbos žodynu parlamento apibrėžimas skamba, kad tai aukščiausiasis valstybės valdžios organas, renkamas visuotiniais rinkimais, vykdomas valstybės įstatymų leidimo funkciją, formuojantis valstybės biudžetą ir kontroliuojantis vykdomąją valdžią (Ožeraitis, Zinkevičius, 2018). Ši institucija atstovauja tautos suverenitetui ir tik ji galinti išreikšti tautos valią įstatymo forma. Tad kaip šiuo atveju Steigiamasis Seimas atspindėjo parlamento funkcijas?

Pirmiausia, kaip minėta ši institucija išrinkta visuotiniais demokratiniais rinkimais. Rinkimuose dalyvė įvairios politinės partijos, kurių tikslas surinkti kuo daugiau rinkėjų balsų ir tapti dominuojančia partija Seime. Tuometinė dominuojanti partija, surinkusi daugiausiai rinkėjų balsų - Lietuvos Krikščionių Demokratų Partija. Kitos partijos, kurios nesutinka su daugumos arba valdančios partijos nuomone, priskiriamos opozicijai, kurių funkcija vertinti, teikti siūlymus, kritikuoti valdančiąją partiją. Seimo pirmininku, kuris tiesiogiai vadovauja Seimo posėdžiams, išrinktas Aleksandras Stulginskis. Prezidentas Antanas Smetona savo gegužės 15 d. kalboje pamini, kad šalies valdymas atiduodamas Seimui (pirmojo Steigiamojo Seimo posėdžio 1920 m. gegužės 15 d. stenograma). Seimas taip pat formuoja ir Vyriausybę – Ministrų Kabinetą. Institucijai paskirta įstatymų leidyba, valstybės konstitucijos rengimas ir kiti darbai.

Vienas pirmųjų priimtų įstatymų buvo amnestijos įstatymas. Prieš priimant įstatymą sustabdytas mirties bausmės vykdymas. Amnestijos įstatymą seimo nariai priėmė vienbalsiai. Kitas labai svarbus žingsnis, žemės reforma. Šiuo projektu dvarų ir dvasininkų turima žemė, viršijanti nustatytą įstatyme plotą (80 ha), atlygintinai nusavinta. Projekto siekis aprūpinti bežemius ir mažžemius gyventojus, ūkine prasme kelti ekonominį lygį, sumažinti kitataučių, turinčių daug žemės, įtaką šalyje, panaikinti užsilikusius baudžiovos padarinius. Žemės reforma taip pat prisidėjo prie kariuomenės sudarymo, nes valdžia suteikdama žemę bežemiams, mažžemiams ir pirmiausia kariams savanoriams, paskatino juos jungtis į kareivių gretas „Arba duokite tai, iš ko galim gyventi, arba mes visiškai nenorim eiti dėti savo galvas už jūsų kuriamą valstybę“ (Blažytė – Baužienė, et al., 2009, p. 85). Dar vienas ne mažiau svarbus priimtas įstatymas, nacionalinės valiutos įvedimas. Šiuo projektu įvesta sava valiuta, kurios piniginis vienetas pavadintas litu ir centu. Priimta ir daugiau svarbių įstatymų: Savivaldybių rinkimų, Seimo rinkimų, Karinės prievolės, Pradžios mokyklos įstatymai ir kt.

4. 1920 m. Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija

Steigiamasis Seimas parlamentinio darbo patirties neturėjo, tačiau priimamais įstatymais stengėsi kurti bei kuo tinkamiau sutvarkyti valstybės valdymą. Visgi vienas svarbiausių Seimo uždavinių buvo priimti valstybės konstituciją, nes, kaip minėta, Lietuvos Tarybos priimti Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai baigė galioti. Dėl šios priežasties sušauktas Seimas skubiai ėmėsi darbų priimti Laikinąją Konstituciją, kadangi nuolatinėi konstitucijai parengti reikėjo daugiau laiko. Laikinoji Konstitucija turėjo apibrėžti pasikeitusią institucinę sąrangą.

1920 m. birželio 2 d. priimta ir 12 d. paskelbta Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija. Ją sudarė 18 straipsnių. Šis teisinis aktas dar kartą pabrėžė Lietuvos valdymo formą - demokratinę respubliką, kas jau buvo deklaruojama gegužės 15 – osios rezoliucijoje. Steigiamasis Seimas dokumente praplėtė aukščiausiosios valstybinės valdžios subjekto sampratą, Lietuvos sąvoka apimdama ir kitataučius šalies gyventojus. Įstatymai, kurie galiojo iki priimant konstituciją galiojo ir toliau tiek, kiek neprieštaravo naujai priimtai Laikinajai Konstitucijai. Pats Seimas paskelbtas valstybės suvereninės galios reiškėju, tautos atstovu ir vieninteliu jos suverenumo vykdytoju. Jam suteikti įgaliojimai leisti įstatymus, prižiūrėti jų vykdymą, ratifikuoti tarptautines sutartis, tvirtinti valstybės biudžetą. Naujoji Laikinoji Konstitucija nustatė teisės aktų publikavimo tvarką t. y. juos priimant viešą paskelbimą. Tačiau nebuvo apibrėžtas valdžių padalijimo principas, aiškūs valdžios galių ribojimai (Griškevič et al., 2016, p. 183).

Vykdomoji valdžia taip pat skirta Respublikos Prezidentui bei Ministrų Kabinetai, kurie atskaitingi Steigiamajam Seimui. Kitaip tariant, Respublikos Prezidentui skiriama kviesti ministrą pirmininką, kuris turintis sudaryti Ministrų Kabinetą. Pastarajam paskirta įstatymų iniciatyvos teisė. Prezidentas turintis tvirtinti sudarytą Ministrų Kabinetą, priimti jo atsistatydinimą. Taip pat į Prezidento funkcijas įėjo skyrimas valstybės kontrolieriaus, aukštesnių valstybės valdininkų, priėmimas įgaliotų kitų šalių atstovų, atstovavimas šaliai, įstatymų skelbimas. Prezidento priimtus aktus turėjo pasirašyti Ministrų Kabineto atstovas. Pagal šią Konstituciją Prezidento svarba sumažėjo. Įstatymų leidyboje Prezidentas turėjo teisę tik skelbti Seimo priimtus įstatymus. Konstitucija neapibrėžė Prezidento kadencijos t. y. renkamas Konstitucijos galiojimo laikui, tačiau prezidentui mirus, atsistatydinus, susirgus ar jam negalint vykdyti pareigų jį pavaduoti turėjo Steigiamojo Seimo pirmininkas. Šioje Konstitucijoje įtvirtintas seimo nario neliečiamumas.

Lyginant Laikinąją Konstituciją su anksčiau galiojusiais Pamatiniais Dėsniais pirmiausia matomas aiškus demokratijos įvardijimas, valdymo formos paskelbimas

respublika. Taip pat praplėstos piliečių demokratinės teisės bei laisvės. Pavyzdžiui, suteikta streikų laisvė, korespondencijos neliečiamybė ir kt. Steigiamajam Seimui buvo pavesta kilus karui, ginkluotam sukilimui ar kitiems neramumams skelbti karo padėtį ar nepaprastąją padėtį, kurios metu stabdomas deklaruotų teisių ir laisvių veikimas. Taip pat ši Konstitucija skelbė mirties bausmės ir titulų panaikinimą. Šiuo dokumentu buvo užbaigtas Lietuvos valstybės kūrimosi bei laikinosios Vyriausybės veikimo laikotarpis. 1920 m. priimta Laikinoji Konstitucija gan lakoniškai apibrėžė Seimo įgaliojimus, tačiau pagal jo veiklą, priimtus įstatymus, matyti, kad jis atliko visas klasikinės demokratinės valstybės parlamento funkcijas t. y. atstovavo tautai, vykdė įstatymų leidžiamąją valdžią, steigė kitas institucijas, atliko vykdomosios valdžios parlamentinę kontrolę, tvirtino biudžetą bei atliko kitas parlamentines funkcijas.

Taigi Steigiamojo Seimo priimtoje Laikinojoje Konstitucijoje atsispindi Seimo steigiamosios ir įsteigtosios valdžios sampratos. Tauta suteikė teisę Seimui įgyvendinti steigiamąją galią – Laikinosios Konstitucijos priėmimas, demokratinės respublikos paskelbimas ir kt. Įsteigtoji valdžios samprata apipavidalinama Seimui suteikta teise įstatymų leidybai, institucijos nariams suteikta teise būti atstovais ir kt.

Steigiamojo Seimo nuveikti darbai, priimti įstatymai šalyje kėlė šalies intelektualinį lygį. Pirmiausiai demokratiniu būdu įvykę vieši rinkimai į Seimą ir savivaldybes ugdė visuomenės pilietiškumą. Švietimo, mokslo, kultūros sritys taip pat buvo paliestos, todėl naujai besiformuojanti šalis sparčiai vijosi Europos lygį. Keliamas bręstančios visuomenės gerovės lygis priimtais įstatymais kėlė šalies mentalitetą, patriotiškumą.

4.1. Konstitucijos kilmės ištakos

Tauta yra pirminė steigiamosios galios turėtoja, o pilietinis tautos įsameninimas rodo išvestinį valstybės suverenitetą. Steigiamasis simbolizuoja kažko naujo sukūrimą, pradžią, ko anksčiau nebuvo. Profesorius Vaidotas Vaičaitis išskiria, kad to taikymas pirmiausiai būdingas nepriklausomybės deklaracijoms, konstitucijoms bei tokį požymį turi ir naujai išleisti ordinariniai įstatymai. Nauji įstatymai remiasi į Konstituciją, tačiau juose priimta norma, principai yra tikslinami, praplečiami. Pabrėžiama, kad konstitucinio lygio aktais „įsteigiama valstybės valdžia ar sukuriama / atkuriami valstybė, nes pastaruosiuose pasireiškia suvereni steigiamoji galia, kuri vėliau valdžios iniciatyvą perduoda įsteigtajai valdžiai“ (Vaičaitis, Paužaitė – Kulvinskienė, 2015, p. 179 – 180).

Steigiamasis Seimas, tai tautos įgaliota institucija, kurios nariai yra demokratiniais rinkimais išrinkti vystyti jos interesus. Šiuo atveju žodis “steigiamasis” taip pat rodo pirminį pagrindą t.y. naujos institucijos sukūrimas, kuri tautos įgaliota įgyvendino

steigiamąją valdžią. Tai buvo suvereni institucija. Kitaip tariant, iš suvereno – tautos, kuri yra pirminė, aukščiausia ir nedaloma galia, išplaukia „konkrečiu metu veikianti valstybės valdžia“ (Vaičaitis, Paužaitė – Kulvinskienė, 2015, p. 180). Jau pirmajame Seimo posėdyje išrinktas pirmininkas Aleksandras Stulginskis sakė „<...> šalis, demokratingiausiu būdu rinkdama atstovus į Steigiamąjį Seimą, neabejotinai pareiškia savo valią ir teikia Seimui suvereninę Lietuvos valdžią“ (Kaubrys, et al., 2011, p. 29).

Konstitucijos kūrėja yra tauta. Šis dokumentas yra steigiamojo pobūdžio ir pagal Konstituciją yra daroma takoskyra tarp steigiamosios ir įsteigtosios valdžios. Tautos atstovai yra įstatymų leidžiamąją galią vykdanči valdžia ir juos varžo konstituciniai įgaliojimai. Tauta per išrinktus valdžios atstovus, kurie įgyvendina jos valią, priima svarbiausią šalies dokumentą. Šis dokumentas yra pradžia, kuri rodo „naujos valstybės sukūrimą, tiek ir senosios atkūrimą bei naujos politinės ir teisinės sistemos sukūrimą jau egzistuojančioje valstybėje“ (Machovenko, 2018, p. 63). Jau pirmajame Steigiamojo Seimo posėdyje skelbtos normos turėjo konstitucinį pagrindą. Paskelbus 1920 m. gegužės 15 d. rezoliuciją ir remiantis joje skelbtomis nuostatomis, galima teigti, kad tai buvo ir Konstitucijos apibrėžimas. Rezoliucijoje skelbtos nuostatos „nepriklausoma“, „laisva“, „demokratinė“, „respublika“, „etnologinėmis sienomis“ galima laikyti pagrindu, kuriuo remiantis įsteigtoji valdžia būtų pradėjusi kurti bei plėtoti tolimesnę Lietuvos teisinę sistemą (Machovenko, 2019, p. 174). Tačiau toks pagrindas, nors ir apibrėžė pamatines normas, tačiau pačiai konstitucijai reikėjo išsamesnio jos apipavidalinimo.

Atlikus pagrindinę Steigiamojo Seimo funkciją – paskelbus nepriklausomą Lietuvos valstybę, toliau sekė Laikinosios Konstitucijos priėmimas. Ši Konstitucija priimta tuo pagrindu, kad Pamatiniai Dėsniai prarado savo galią, o nuolatinei konstitucijai parengti reikėjo daugiau laiko. Tačiau kyla klausimas ar reikėjo dar vienos Laikinosios Konstitucijos, ar visgi geriau buvo dirbti ties nuolatinės Konstitucijos priėmimu. Remiantis profesoriumi Jevgenij Machovenko, jei Steigiamasis Seimas būtų buvęs tik steigiamosios valdžios organas, tuomet Laikinosios Konstitucijos priėmimas nebūtų buvęs būtinas, o Seimui tai būtų priskirtina kaip teisė, bet ne pareiga. Mintis pagrindžiama, kad minėtoji rezoliucija traktuojama kaip konstituciniai pamatai bei pačią Konstituciją laikant nustatytos tvarkos t. y. valdžios struktūros bei valstybės ir piliečių santykių apibrėžtį. Iš to seka, jog „Steigiamasis Seimas ir jo santykiai su piliečiais per se buvo ta tvarka, tie esamos teisinės sistemos pagrindai“ (Machovenko, 2019 p. 175). Steigiamasis Seimas buvo aukščiausia valdžios institucija. Kitos institucijos veikė tiek kiek joms suteikta įgaliojimų ir neprieštarauja Seimui.

Priimtas dokumentas rodo tautos steigiamąją valdžią. Pasak Mykolo Romerio reikalingos garantijos, kurios įsteigtosios valdžios institucijoms neleistų nukrypti nuo konstitucinių normų: 1) teisinio pobūdžio garantijos: a) formalus įsteigtosios valdžios funkcijų suskirstymo, b) teisinės tautos (piliečių, turinčių rinkimų teisę) atliekamo įsteigtosios valdžios veiklos kontrolės; 2) neteisinio pobūdžio garantijos. Formalus skirstymas pagrįstas valstybės institucijų funkcijų klasifikavimu. Periodiški parlamento, prezidento rinkimai, dalyvavimas referendumuose dėl valdžios sugalvotų aktų sutikimo arba nesutikimo, atspindi teisinės tautos kontrolę įsteigtajai valdžiai. Neteisinio pobūdžio veiksmai priskiriami valdžios ir visuomenės santykiui t. y. visuomenė atspindi, perteikia viešąją nuomonę į valdžios darbus. Valdžia turi atsižvelgti į visuomenės nuomonę, pažiūras ir valstybės valdymą formuoti pagal visuomenės tendencijas (Romeris, 1995, p. 196).

Taigi tauta išrinko Steigiamąjį Seimą bei suteikė jam valdžios įgaliojimus. Pirmas Seimo darbas buvo Laikinosios Konstitucijos išleidimas, kuris turėjo įtvirtinti valstybės valdymo formą bei kitas pamatines demokratines vertybes. Taip pat šis dokumentas buvo pirmasis oficialus valstybės teisinis aktas, kuris, lyginant su ankstesniais Pamatiniais Dėsniais, buvo išleistas ir patvirtintas steigiamosios ir leidžiamosios valdžios, kuri jau buvo išrinkta tautos demokratiniu rinkimu būdu. Tas jai suteikė galią skelbti ir priimti Konstituciją.

4.2. 1922 m. Konstitucijos rengimas ir apibrėžtos nuostatos

Steigiamojo Seimo 1920 m. išleista Laikinoji Konstitucija apibrėžė ir jo kaip parlamento darbą. Tačiau Laikinosios Konstitucijos priėmimas buvo tik įžanga nuolatinės Konstitucijos kūrimo procese. Susiklosčiusios politinės aplinkybės turėjo įtakos dokumento rengimui. Tačiau to meto demokratinių idėjų pakilimas vedė Seimo darbą tolyn.

Politinės partijos aiškiai buvo apsibrėžusios įtvirtinti parlamentinį režimą ir būsimoje nuolatinėje Konstitucijoje. Kitą nuomonę turėjo „Tautos pažangos“ partija, kuri pasisakė už prezidentinę demokratiją. Tačiau ši idėja netruko užsilikti. Tarp Steigiamojo Seimo partijų kilo nuomonių išsiskyrimas apie pačią parlamentinę demokratiją. Susidarė dvi pusės, kurios turėjo bei išsakė atskiras ambicijas: a) Seimas visos valdžios šaltinis ir vykdytojas, b) Prezidentas kontroliuoja vykdomąją valdžią bei yra priklausomas nuo visą valdžią turinčio Seimo.

Steigiamasis Seimas dirbdamas ties nuolatinės Konstitucijos kūrimo procesu, pabrėžė esantis nepriklausomas nuo išorinių nuomonių, kadangi buvo vienintelė šiam

veiksmui įgaliota institucija. Rengiant pagrindinį šalies dokumentą sudaryta konstitucinė komisija. Ši komisija dirbdama ties pamatiniu teises aktu taip pat sėmėsi idėjų ir iš kitų valstybių konstitucijų, kuriuos galėtų pritaikyti ir kuriamajai. Be to, kūrimo procesas vykdytas visiškai savarankiškai, kadangi atsisakyta konsultuotis su užsienio specialistais šiuo klausimu. Taip pat buvo nuspręsta atsiskirti ir nuo 1919 – 1920 m. vyriausybės sudarytos komisijos, kurios darbas buvo rengti Konstituciją, bei netęsti jau jos atliktų darbų (Steigiamojo Seimo darbai, posėd. 176 (1922 m. vasario 24 d.), p. 80). Tačiau kai kurios nuostatos tokios kaip: Seimas renkamas trejiems metams pagal proporcinę sistemą; Prezidentas renkamas Seimo trejiems metams ir kt., visgi atsispindėjo projekte, parengtame Steigiamojo Seimo komisijos.

Daugumą sudariusios Seimo politinės partijos – krikščionių demokratų blokas ir valstiečiai liaudininkai, turėjo įtakos rengiant Konstitucijos turinį. Kadangi šios partijos buvo dominuojančios, tai Konstitucijos projekte valdančiosios partijos galėjo perteikti savo propaguojamas idėjas tokias kaip: tautiškumas, konstitucinės valstybės valdžios santvarkos; demokratinis ir parlamentinis racionalizmas ir kitos (Romeris, 1990 p. 137). Šios pažiūros jungusios abiejų partijų interesus leido lengviau sutarti dėl priimamų normų. Nuomonės išsiskyrė tik Bažnyčios ir valstybės santykiuose ties religijos ir švietimo klausimais, tačiau ir šiems klausimams pavyko rasti kompromisus. Atsižvelgiant į tai, darbas atliktas be didelių nesutarimų, bei likę klausimai buvo išspręsti sėkmingai (Steigiamojo Seimo Darbai, posėd. 176 (1922 m. vasario 24 d.), p. 74). Be didelių nesutarimų atliktas Steigiamojo Seimo darbas kėlė tautos pasitikėjimą besivystančia valstybe.

1922 m. prasidėjo Konstitucijos rengimo baigiamasis etapas, kada projekto svarstymas perkeltas į plenarinius Steigiamojo Seimo posėdžius. Šiuose posėdžiuose krikščionių demokratų blokas pradėjo koreguoti normas bažnyčios ir švietimo klausimais, dėl kurių išsiskyrė nuomonės su valstiečiais liaudininkais. Balsuojant už Konstitucijos projekto priėmimą 1922 m. rugpjūčio 1 d., balsavimą laimėjo krikščionių demokratų blokas. Nepritariančią nuomonę pakeitimams: privalomą religijos dėstymą valdiškose mokyklose, civilinės metrikacijos neužtikrinimą, preambulėje Dievo vardo paminėjimą, turinti opozicija susilaikė nuo balsavimo. Tačiau šis nuomonių nesutapimas nesutrukdė Konstitucijos priėmimui. Taigi rengiant Konstituciją Steigiamasis Seimas laikėsi visiško savarankiškumo. Tokį žingsnį galima laikyti kaip norą projektą parengti nuo pradžios iki galo savo jėgomis. Kitaip tariant šis projektas atspindėjo „vyšnaitę ant torto“ Steigiamojo Seimo darbų visumoje.

1922 m. rugpjūčio 1 d. priimtas pagrindinis šalies įstatymas. Konstitucija susidėjo iš preambulės, 15 skyrių, kurie suskirstyti į 108 straipsnius. Preambulėje skelbiama, kad Konstitucija priimta tautos per įgaliotus asmenis, susirinkusius į Steigiamąjį Seimą. Pagrindiniais bruožais ši Konstitucija atitiko bendrus demokratinių konstitucijų bruožus. Jau pirmame dokumento straipsnyje skelbiama Lietuvos valstybė, kaip nepriklausoma demokratinė respublika, o valstybės valdžia priklausanti tautai, kuri savo suverenią valią išreiškia per įgyvendinamus rinkimus.

Be to, Konstitucijos pradžioje apibrėžtas ir „Lietuvos piliečiai ir jų teisės“ skyrius. Šiuo skyriumi akcentuojama asmenybė, kuri yra visuomeninio gyvenimo branduolys. Svarbių nuostatų piliečiams įtvirtinta ir kituose skyriuose „Seimas“, „Valstybės ekonominės politikos pagrindai“, „Socialinė apsauga“. Straipsniuose akcentuotos piliečių laisvės ir teisės: tikėjimo ir sąžinės laisvė, susirašinėjimo slaptumas, žodžio ir spaudos laisvė. Vis dėlto jas buvo leidžiama suvaržyti įstatyme nurodytais atvejais: kai tai reikalinga „dorai ar valstybės tvarkai apsaugoti“ (15 str); draugijų ir sąjungų laisvės – leidžiama „jei jų tikslai ir vykdomos priemonės nėra priešingos baudžiamiesiems įstatymams“ (17 str.), peticijos ir įstatymų iniciatyvos teisės, asmens ir buto neliečiamumas (11 – 12 str.) – taikomos išimties, nurodytos įstatyme. Pabrėžiamas ir lygiateisiškumas „vyrai ir moterys yra lygūs prieš įstatymus. Negali būti teikiama ypatingų privilegijų nei mažinama teisių piliečiui dėl jo kilmės, tikėjimo, tautybės“ (10 str). Taip pat esant piktnaudžiavimui numatyti ir ribojimai įstatyme nustatyta tvarka. Esant nepaprastajai padėčiai, kurią galėjo skelbti Prezidentas su Seimo patvirtinimu, numatyta sustabdyti piliečių teises ir laisves. Tuometinė politinė padėtis lėmė, kad nepaprastoji padėtis galiojo dalyje Lietuvos teritorijos. Dėl šios priežasties apibrėžtų demokratinių idėjų sklaida buvo apsunkinta ir trukdė formuotis žmogaus teisių įtvirtintai praktikai.

Kaip minėta teisinės valstybės pagrindas, iš kurio ji kyla, yra tauta. Priimtoje Konstitucijoje suvereni valdžia pripažinta tautai, o jos įgyvendinimas patikėtas Seimui, Vyriausybei bei teismui. Apibrėžtas aiškus valdžių padalijimo principas: Įstatymų leidžiamoji – Seimas, vykdomoji – vyriausybė ir Respublikos Prezidentas, teisminė – teismai. Svarbiausia Konstitucijos funkcija pavesta Seimui – išimtinė įstatymų leidyba. Numatytos ir kitos funkcijos: valstybės biudžeto tvirtinimas ir vykdymas, tarptautinių sutarčių ratifikavimas ir kt. Seimo priimtus įstatymus pavesta skelbti Respublikos Prezidentui.

Šioje Konstitucijoje įvardijamos ir Respublikos Prezidento funkcijos. Jis yra laikomas pagrindiniu valstybės tarptautinių santykių atstovu, taip pat yra šalies

vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas bei skyrė aukštuosius pareigūnus. Šalies vadovas turėjo teisę dalyvauti Ministrų Kabineto posėdžiuose ir juose pirmininkauti. Pabaigai, jam buvo suteikta teisė panaikinti kaltinamajam bausmės nuosprendį.

Konstitucijoje, kaip bendrosios kompetencijos valstybės organas yra apibrėžiamas Ministrų Kabinetas bei pateikiama, kad jis „vykdo Respublikos Konstituciją ir įstatymus, veda Respublikos vidaus ir užsienio politiką, saugoja respublikos teritorijos neliečiamybę ir vidaus tvarką“ (61 str). Prezidento priimti aktai įgydavo galią tik tada, kai juos pasirašydavo Ministrų Kabineto atstovai. Tokiu atveju Ministrų Kabinetas taip pat prisidėjo ir dalyvavo valstybės valdymo aktuose.

Įtvirtintos nuostatos Konstitucijoje pabrėžė jos demokratiškumą. Padėti demokratiniams valstybingumo pamatai, išreikšti tautos politiniai siekiai. Konstitucija rėmėsi vakarietiškais demokratiniais ir teisiniais principais: įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teismų valdžios atskyrimu; tikėjimo, sąžinės ir žodžio laisve; lyčių ir tautų lygybe prieš įstatymą; asmens neliečiamumo ir jo privačios nuosavybės apsauga (Kasparavičius, 2006, P. 47). Šis dokumentas galutinai įtvirtino parlamentinę demokratiją, kuri pasižymėjo įvairiapusėmis parlamento teisėmis bei kitų valdžios institutų – Prezidento ir Vyriausybės – priklausomybe nuo parlamento (Parlamentarizmas Lietuvoje, 2020, p. 64). Tai buvo tautos lūkesčių atspindys, kurį įgyvendino išrinktas Steigiamasis Seimas, pratęsęs Lietuvos Tarybos pradėtą darbą.

Iki kol buvo priimta Lietuvos Valstybės Konstitucija tiek Lietuvos Taryba, kuri paskelbė Pamatinius Dėsnius ir jų redakciją, tiek Steigiamasis Seimas, kuris priėmė Laikinąją Lietuvos Valstybės Konstituciją, atliko steigiamosios valdžios funkcijas. Abi šios institucijos dirbo tuo metu, kai valstybė kūrėsi iš pagrindų t. y. steigiamoji valdžia formavo valstybės pagrindus, vėliau bei numatė tolimesnę steigiamosios valdžios eigos plėtrą. Kitaip tariant, institucijos atstovaudamos, bei reikšdamos tautos valią dalyvavo bei atliko kūrimo procesą, kuris priskiriamas vykstančiam steigiamajam procesui. Priėmus nuolatinę Konstituciją valdžios kūrimo, arba kitaip tariant, steigimo procesas baigiasi ir viskas vyksta pagal dokumente apibrėžtas normas: valdžia yra įsteigtoji ir ji veikia tik nustatytose ribose.

Priimta nuolatinė Konstitucija rėmėsi Vakarų Europos konstitucijomis bei atspindėjo tuo metu iškilusias liberalias idėjas. Šis dokumentas pasižymėjo pažangiomis bei moderniomis normomis, reiškė demokratinius siekius. Tuo metu nuolatinės Konstitucijos inovatyvios idėjos kėlė pasitikėjimą Lietuva kitų valstybių tarpe. Mykolas Romeris šį pagrindinį šalies įstatymą apibūdino kaip: “vieningas, logiškas vienetas - vienos kūrybinės minties išdėstymas” (Pauliukonis, 1970, p. 200). Priimta nuolatinė

Konstitucija buvo vienas iš paskutiniųjų Steigiamojo Seimo darbų. Ji galiojo jau po šios institucijos veikimo. Pastarosios institucijos modernių ir humanitarinių idėjų puoselėjimas lėmė šio dokumento ilgaamžiškumą bei išliekamąją vertę.

IŠVADOS

1. Valstybės kūrimo pamatas yra pilietinė tauta. Ji vienintelė esanti suvereni ir turinti aukščiausią galią valstybėje. Tauta savo įgaliojimus paveda įgyvendinti pačios išrinktiems atstovams, kurie jos valiai suteikia teisinę formą.
2. Išrinkta valdžia įgyvendindama tautos interesus kurią valstybę ir priimą jos interesus atspindintį įstatymą - Konstituciją. Tokia valdžios procedūra vadinama steigiamąja. Pasibaigus šiam procesui prasideda įsteigtosios galios veikimas apibrėžtose ribose. Šio veikimo metu yra plėtojama ir įgyvendinama steigiamojo proceso metu išreikšta tautos valia.
3. Lietuvos Taryba veikė dvilypiu statusu. Iki išrenkant Steigiamąjį Seimą veikusi institucija savo atliktais darbais, priimtais aktais padėjo pamatą Seimo veiklai. Skelbtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, priimtose Laikinosios Konstitucijos laikytinos steigiamosios galios atspindžiu. Tačiau neturėjusi tautos mandato Lietuvos Taryba neįgijo galios atlikti steigiamosios valdžios darbus, todėl priimti aktai laikytini įsteigtosios valdžios atspindžiais.
4. XX a. veikęs Lietuvos Steigiamasis Seimas buvo dvilypė valdžios institucija. Pirmiausia šis Seimas veikė įgyvendindamas steigiamąją galią. Tai pirmoji institucija kuri tautos valios vedama įtvirtino nepriklausomą valstybę. Kitą dieną Steigiamasis Seimas skelbdamas ir įtvirtindamas nepriklausomybę sukūrė valstybę. Taip pat ši institucija priėmė svarbiausią šalies dokumentą Konstituciją, kuriame įtvirtino valstybės ir piliečių pagrindus. Papildomai ši institucija ėmėsi paprasto parlamento funkcijų – sprendė šalies praktinio gyvenimo klausimus, priėmė įstatymus pratęsiančius ir detalizuojančius Konstitucijoje įtvirtintas normas ir pnš. Tokiu būdu Steigiamasis Seimas kartu įgyvendino ir įsteigtosios valdžios funkcijas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Nacionalinės teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai (Valstybės tarybos priimta 1918 m. lapkričio mėn. 2 d.). Lietuvos aidas, 1918-11-13, 130(178).
2. Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai. Lietuvos valstybės tarybos priimti 1919 m. balandžio mėn. 4 d. Priedėlis prie Laikinosios Vyriausybės žinių Nr. 6/24a.
3. Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymai (1919). Laikinosios Vyriausybės žinios, 1919-12-02, Nr. 16
4. Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija. Laikinosios Vyriausybės žinios, 1920 – 06 – 12, nr. 37 – 407
5. Steigiamojo Seimo darbai. I sesija. Sąs. 11 (1921), posėd. 54 (1920, spalio 22), p. 527
6. Mažojo Seimo sudarymo įstatymas. Valstybės Žinios. 1920, Nr. 50-491.
7. Lietuvos Valstybės Konstitucija (1922). Vyriausybės žinios
8. Eidintas, A., Lopata, R., (1991). Lietuvių Vilniaus konferencijos politinė rezoliucija. Iš Lietuvos valstybės tarybos protokolai 1917 – 1918. Vilnius.
9. Andriulis, V., Mockevičius, R., Valeckaitė, V., (1996) Lietuvos Steigiamojo Seimo Statutas // Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15) / Vilnius, 1996.

II. Specialioji literatūra

10. Beinoravičius, D., Birmontienė, T., Butvilavičius, D., ir kt. (2016). Lyginamoji konstitucinė teisė. Registrų centras
11. Beinoravičius, D., Birmontienė, T., Butvilavičius, D., ir kt. (2017). Lietuvos Konstitucinė teisė. Registrų centras
12. Blažytė – Baužienė, D., Tamošaitis, M., Truska, L. (2009) Lietuvos Seimo istorija. XX–XXI a. pradžia. Baltos lankos
13. Blažytė – Baužienė, D., Gimžauskas, E., Laurinavičius, Č., ir kt. (2013) Lietuvos istorija X tomas I dalis. Nepriklausomybė (1918-1940 m.). Baltos lankos
14. Butvilavičius, D., (2009), Steigiamosios ir įsteigtosios valdžių konstitucinė skirtis. Socialinių mokslų studijos, Nr. 2(2)

15. Daugirdaitė – Sruogienė, V., (1975). Lietuvos Steigiamasis Seimas. New York
16. Esmein, A., (1932), Konstitucinės teisės principai. I tomas. Kaunas: Teisininkų draugijos leidinys
17. Gimžauskas, E., (2006) Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais 1915-1918. Vilnius. Lietuvos istorijos institutas
18. Griškevič, L.; Machovenko, J.; Paužaitė - Kulvinskienė, J.; Vaičaitis, V. A. Lietuvos konstitucionalizmo istorija (istorinė Lietuvos konstitucija). (2006), 1387 m. – 1566 m. – 1791 m. – 1918 m. – 1990 m.: monografija. Vilnius: Vilniaus universitetas: Vilniaus universiteto leidykla
19. Hobbes, T., (1999) Leviatanas. Vilnius: Pradai.
20. Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919-1926 metais. (1978), Vilnius, Mokslas
21. Kaubrys, S., Vyšniauskas, A., (2011). Steigiamajam Seimui – 90. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
22. Kryžanauskienė, I., (2004). Parlamentinių procedūrų raida Lietuvos Respublikos Seime 1919 – 1940. Magistro darbas
23. Lietuvos Aidas, 1918 m. vasario 19 d., nr. 22 (70)
24. Machovenko, J. (2017); 1918 m. lapkričio 2 d. ir 1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos konstituciniai aktai – dvi atskiros konstitucijos ar dvi to paties konstitucinio akto redakcijos? Teisė.
25. Machovenko, J. (2018). Valstybė, viešoji valdžia, suverenitetas ir šių idėjų tęstinumas Lietuvos Valstybės Tarybos konstituciniuose aktuose. Parlamento studijos, p. 54–74.
26. Maksimaitis, M., (2005). Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė). Vilnius: Justitia, 2005.
27. Pauliukonis, P., “Aidai” 1970, p.196
28. Romeris, M., (1990) Lietuvos Konstitucinės teisės paskaitos. Vilnius. Mintis
29. Romeris, M., (1995) Suverenitetas. Vilnius: Pradai.
30. Robinzonas, J., (1934) Klaipėdos krašto konvencijos komentaras. II tomas. – Kaunas
31. Sidzikauskas, V., (1970). Steigiamasis Seimas ir Lietuvos tarptautinės problemos. *Tėvynės sargas*, 1970, Nr. 1, p. 65.
32. Šalkauskis, K., (1935). Lietuvos valstybės nepriklausomybės proklamavimas. Lietuvos novelos

33. Švoba, J., (1990) Seiminė ir prezidentinė Lietuva. Vilnius: Vyturys
34. Vaičaitis, A. V., Paužaitė – Kulvinskienė, J., (2015) 1918 m. Vasario 16 – osios akto konstitucinė samprata
35. Žilys, J., (2003). Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatų grupės ir frakcijos – teisinio statuso problemos//Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
36. 1920–1922 metų parlamentinė patirtis: sprendimų politika, tikslai aplinkybės. Konferencijos pranešimai (LR Seimo spaudos tarnyba). Vilnius, 2000.

III. Elektroniniai šaltiniai

37. Akmenytė – Ruzgienė, V., Mačiukas, Ž. (2023). Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai. [interaktyvus] prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35532&p_k=1 [žiūrėta: 2023 m. balandžio 5]
38. Machovenko, J. (2019). Lietuvos Valstybės Taryba ir Steigiamasis Seimas kaip steigiamosios ir įsteigtosios valdžios institucijos. [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2019/06/teises_virsenybes_link_145x205mm_INTERNETUI_geras.pdf [žiūrėta: 2023 m. sausio 12]
39. Šenavičius, A., Lietuvos parlamentarizmo tradicijos: Steigiamasis Seimas. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16715/9789955192190.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta: 2023 m. kovo 15]
40. Kasparavičius, A. (2006). Parlamentarizmo ir politinės kultūros problemos Lietuvoje 1920-1926 metais. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367155108788/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta: 2023 m. balandžio 7]
41. 1920 m. gegužės mėn. 15 d. I Sesijos - Pirmasis posėdis. Stenograma. [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www3.lrs.lt/pls/inter_archyvas/dokpaieska_arch.showdoc l?p_id=113362&p_query=&p_tr2=2%3E [žiūrėta: 2023 m. sausio 12]

42. Parlamentarizmas Lietuvoje (2020).
<https://www.lrs.lt/sip/getFile?guid=acac35d3-6a92-4705-a67c-f6810433835c>
[žiūrėta: 2023 m. kovo 31]
43. Ožeraitis E, Zinkevičius V. (2018). LKŽ. [interaktyvus] Prieiga per internetą:
<http://www.lkz.lt/?zodis=parlamentas&id=22070820000> [žiūrėta: 2023 m.
balandžio 10]

SANTRAUKA

Lietuvos Steigiamasis Seimas kaip steigiamosios ir įsteigtosios valdžios institucija

Gretos Adomonytės

Tauta – tai žmonių bendruomenė, kuri yra galios šaltinis, kuris formuoja valstybės valdžią. Valdžia įpareigota suformuoti teisinius pagrindus, kurie apribotų valdžios galią bei apibrėžtų asmens ir valstybės santykius. Svarbiausias teisinis dokumentas įtvirtinantis šiuos pagrindus – Konstitucija.

Lietuvos 1917 – 1922 m. laikotarpis pasižymi teisinių bei politinių pagrindų formavimu. Šviesuomenės siekis turėti laisvą ir nepriklausomą valstybę padėjo pagrindus veikti dviem svarbiausioms to meto institucijoms – Lietuvos Tarybai ir Steigiamajam Seimui. Lietuvos Taryba veikusi anksčiau nei Steigiamasis Seimas žymi laikinosios valdžios etapą. Šiuo laikotarpiu Taryba atstovavo lietuvių tautai, paskelbė Lietuvos nepriklausomybę, Pamatinius Dėsnius. Kadangi Taryba nebuvo tautos įgaliota institucija reikėjo kuo skubeseio Steigiamojo Seimo sušaukimo, kuris pratęstų darbą bei užbaigtų laikinosios valdžios etapą. Steigiamasis Seimas – pirmasis demokratiniiais rinkimais išrinktas seimas, formavęs parlamentinės valstybės principus, tautos įgaliotas 1922 m. rugpjūčio 1 d. priėmęs pirmąją nuolatinę Konstituciją.

Tiek Lietuvos Tarybos priimtas 1918 m. vasario 16 nutarimas, tiek Steigiamojo Seimo 1920 m. gegužės 15 d. Rezoliucija rodo institucijų steigiamąjį pobūdžio valstybės darbus. Šie darbai atspindi valstybės atkūrimą, konstitucinių pagrindų formavimą. Steigiamasis Seimas veikė ne tik kaip steigiamoji valdžios institucija, tačiau atliko ir paprasto seimo darbus: priėmė įvairius valstybės gyvenimo sritis reguliuojančius įstatymus, sprendė valstybės praktinio gyvenimo klausimus ir pnš. Toks dvilypumas, kuomet institucija atlieka ir steigiamosios, ir įsteigtosios valdžios funkcijas vertas atidesnio nagrinėjimo.

SUMMARY

The Lithuanian Constituent Parliament as a constituent and established institution of government

Greta Adomonytė

Nation is a community of people that serves as the source of power, which forms the government of the state. The government is obliged to establish legal foundations that would restrict the power of the government and define the relations between the individual and the state. The most important legal document that enshrines these principles is the Constitution.

The 1917-1922 period in Lithuania is characterized by the formation of legal and political foundations. The aim of the intelligentsia to have a free and independent state laid the foundations for the two most important institutions of that time - the Lithuanian Council and the Constituent Parliament. The Lithuanian Council, which acted earlier than the Constituent Parliament, marked the stage of temporary government. During this period, the Council represented the Lithuanian nation, declared Lithuania's independence, and established the Basic Laws. Since the Council was not an authorized institution of the nation, the Constituent Parliament had to be convened as soon as possible to continue the work and complete the stage of temporary government. The Constituent Parliament was the first parliament elected by democratic elections, forming the principles of a parliamentary state, and authorized by the nation to adopt the first permanent Constitution on August 1, 1922.

Both the decision of the Lithuanian Council adopted on February 16, 1918, and the Resolution of the Constituent Parliament adopted on May 15, 1920, reflect the founding nature of the state's work by institutions. These actions reflect the restoration of the state and the formation of constitutional foundations. The Constituent Parliament acted not only as a founding government institution but also performed the functions of a regular parliament: it adopted various laws regulating various aspects of the state's life, resolved practical issues of the state's life, and so on. Such duality, when an institution performs both founding and established government functions, deserved closer examination.